

אבן עזרא שמות כ¹

<p><i>En God sprak.</i> Er is een aantal moeilijke vragen betreffende deze tekst. Velen zeggen, dat de Naam alleen de eerste twee Woorden heeft gezegd. Hun bewijs is dat er in het eerste Woord geschreven staat: <i>Ik ben de Eeuwige je God</i>, en in het tweede: <i>Want Ik, de Eeuwige, je God, ben een jaloerse God</i>, maar dat in het derde geschreven staat: <i>de Naam van de Eeuwige, je God</i>, en ook: <i>degene die Zijn naam voor niets uitspreekt</i>. En de tekst zegt niet: Mijn naam, en in het vierde Woord: <i>want in zes dagen maakte de Eeuwige enz. daarom zegende de Eeuwige</i>, en in het vijfde zegt de tekst: <i>dat de Eeuwige je geeft</i>.</p>	<p>(א) וידבר אלהים – יש שאלות קשות בפרשה הזאת. אמרו רבים: כי השנים הדברים לבדם אמרם השם. ועדותם: שכתוב בדבור ראשון: אנכי ה' אלהיך (שמות כ:ב'), ובשני: כי אנכי ה' אלהיך אל קנא (שמות כ:ד'). ובשלישי כתוב: את שם ה' אלהיך (שמות כ:ו'), גם: את אשר ישא את שמו לשוא (שמות כ:ו') – ולא אמר: שמי, ובדבור הרביעי: כי ששת ימים עשה ה' וגו' על כן ברך ה' (שמות כ:י'), ובחמישי אמר: אשר ה' אלהיך נותן לך (שמות כ:יא').</p>
<p>En er valt te vragen: Hoe moet men het Woord <i>Ik [ben de Eeuwige]</i> tot de tien Woorden rekenen, want is dat een gebod? Want het is geen gebod (van het type) 'doe,' maar ook niet (van het type) 'doe niet.'</p>	<p>ויש לשאול: איך יספר דבור אנכי בעשרת הדברים, כי הוא המצוה, ואיננו מצות עשה ומצות לא תעשה.</p>
<p>Dan zijn er nog vragen moeilijker dan deze. Kijk, we lezen deze tekst, want hij staat in de afdeling יתרו וישמע (En <i>Jitro hoorde</i>) een eerste keer, en in de afdeling ואתחנן (Ik <i>smeekte</i>) een tweede keer. En, kijk, we merken op dat vanaf het begin <i>Ik</i> tot het slot met <i>die Zijn Naam voor niets uitspreekt</i> er geen verschil is tussen de twee afdelingen. Maar vanaf het begin van <i>gedenk</i> tot het einde van de tien Woorden is er overal verschil.</p>	<p>ושאלות קשות מאלה. והנה נקרא זאת הפרשה, שהיא בפרשת וישמע יתרו: ראשונה, ובפרשת ואתחנן: שנית. והנה ראינו, כי מתחילת אנכי עד סוף אשר ישא את שמו לשוא (שמות כ:ו'), אין שנוי בין שתי הפרשיות, ומתחלת זכור (שמות כ:ז') עד סוף עשרת הדברים, שנוי בכל מקום.</p>
<p>In de eerste versie: <i>gedenk de dag van de Sjabbat</i>, en in de tweede: <i>neem in acht</i>, en daar is ook aan het slot een toevoeging: <i>zoals de Eeuwige, je God, je bevolen heeft</i>.</p>	<p>ובראשונה: זכור את יום השבת (שמות כ:ז'), ובשניה: שמור (דברים ה:יא'), גם שם באחרונה תוספת: כאשר צוה ה' אלהיך (דברים ה:ט"ז).</p>
<p>In de eerste versie: <i>en je vee</i>, en in de tweede: de toevoeging <i>en je rund en je ezel</i>.</p>	<p>בראשונה: ובהמתך (שמות כ:ט'), ובשנית: תוספת ושורך וחמורך (דברים ה:י"ג).</p>
<p>Maar moeilijker dan al deze is dat er in de eerste als reden voor de Sjabbat geschreven staat: <i>want in zes dagen heeft de Eeuwige de hemel en de aarde gemaakt</i>, en dan staat er nog: <i>daarom zegende de Eeuwige de dag van de Sjabbat</i>. Maar deze verzen staan niet geschreven in de tweede, afgezien van een andere reden: <i>denk eraan dat je slaaf was in het land Egypte</i>, en tenslotte is er gezegd: <i>daarom heeft de Eeuwige, je God, je bevolen om de dag van de Sjabbat te doen</i>.</p>	<p>והקשה מכל אלה, כי בראשונה כתוב טעם שבת, והוא: כי ששת ימים עשה ה' את השמים ואת הארץ, ואמר עוד: על כן ברך ה' את יום השבת (שמות כ:י'). ואלה הפסוקים אינם כתובים בשנית, רק טעם אחר: זכרת כי עבד היית בארץ מצרים (דברים ה:י"ד), ואמר באחרונה: על כן צוה ה' אלהיך לעשות את יום השבת (דברים ה:י"ד).</p>
<p>In de eerste is beschreven het loon voor het eren van vader en moeder, namelijk: <i>opdat je dagen verlengd worden</i>, en evenzo in de tweede, afgezien van de toevoeging bij het eren van vader en moeder: <i>en opdat het je wel ga</i>. Verder is er nog toegevoegd: <i>zoals de Eeuwige, je God, je bevolen heeft</i>.</p>	<p>בראשונה כתוב: שכר כבוד אב ואם, שהוא: למען יארכיון ימך (שמות כ:יא'), וכן בשנית, רק הוסיף בכבוד אב ואם: ולמען ייטב לך (דברים ה:ט"ז), גם הוסיף: כאשר צוה ה' אלהיך (דברים ה:ט"ז).</p>
<p>In de eerste staat geschreven: <i>Je mag geen moord plegen, je mag geen overspel plegen, je mag niet stelen, je mag niet getuigen ...</i>, en in de tweede: <i>Je mag geen moord plegen, en je mag geen overspel plegen, en je mag niet stelen, en je mag niet getuigen</i>.</p>	<p>בראשונה כתוב: לא תרצח לא תנאף לא תגנוב לא תענה (שמות כ:י"ב'), ובשנית: לא תרצח ולא תנאף ולא תגנוב ולא תענה (דברים ה:ט"ז).</p>

¹ De tekst is gebaseerd op verschillende digitale versies te vinden op het internet (o.a. http://mg.alhatorah.org/Parshan/Ibn_Ezra_Second_Commentary/Shemot/), en enkele gedrukte versies.

In de eerste staat geschreven: <i>een leugenachtige getuige</i> en in de tweede: <i>een valse getuige</i> .	בראשונה כתוב: עד שקר (שמות כ:י"ב), ובשני: עד שוא (דברים ה:ט"ז).
In de eerste: <i>Je mag het huis van je naaste niet begeren, je mag de vrouw van je naaste niet begeren</i> , en in de tweede: <i>Je mag niet de vrouw van je naaste begeren, en je mag niet het huis van je naaste verlangen</i> . ²	בראשונה כתוב: לא תחמוד בית רעך לא תחמוד אשת רעך ולא תתאוה בית רעך (שמות כ:י"ג), ובשנית: ולא תחמוד אשת רעך ולא תתאוה בית רעך (דברים ה:י"ז).
In de eerste staat niet geschreven: <i>zijn veld</i> , en in de tweede staat geschreven: <i>zijn veld</i> .	בראשונה אין כתוב: שדהו , ובשנית כתוב: שדהו (דברים ה:י"ז).
In de eerste: <i>jouw slaaf en jouw slavin</i> staat voor <i>jouw rund en jouw ezel</i> , maar in de tweede staat <i>jouw rund en jouw ezel</i> voor <i>jouw slaaf en jouw slavin</i> . ⁴	בראשונה: עבדו ואמתו לפני³ שורו וחמורו (שמות כ:י"ג), ובשנית: שורו וחמורו לפני עבדו ואמתו (דברים ה:י"ז).
In de eerste staat geschreven: <i>en God sprak al deze woorden, namelijk ...</i> , en in de tweede zegt de tekst: <i>deze woorden sprak de Eeuwige tot heel jullie gemeenschap</i> .	בראשונה כתוב: וידבר אלהים את כל הדברים האלה לאמר (שמות כ:א'), ובשנית אמר: את הדברים האלה דבר ה' אל כל קהלכם (דברים ה:י"ח).
Toen ik het onderzocht in de woorden van de wijzen, z.l., wat ze hierover zeiden, vonden we dat ze zeiden: <i>Gedenk en neem in acht</i> werden in één uitspraak gezegd. Maar deze zaak is het moeilijkst te verklaren van alle moeilijkheden, die we hebben, zoals ik zal uitleggen.	וכאשר חפשתי בדברי חכמים ז"ל מה אמרו על ככה, מצאנו שאמרו: זכור ושמור בדבור אחד נאמרו. וזה הדבר הקשה מכל הקושיות שהיו לנו כאשר אפרש.
Het zij verre van mij dat ik zou zeggen dat zij niet iets vaststaands zeiden. Immers, onze kennis is gering in vergelijking met hun kennis. Maar de mensen van onze generatie denken dat hun woorden zijn zoals ze gehoord worden, ⁵ maar dat is niet zo, zoals ik aan het slot zal duidelijk maken, nadat ik de moeilijkheden bekend gemaakt heb. Tenslotte zal ik de rechte weg verduidelijken om alle vragen en moeilijkheden die er in dit hoofdstuk zijn terzijde te stellen.	וחלילה חלילה, שאומר שלא דברו נכונה, כי דעתינו נקלה כנגד דעתם. רק אנשי דורותינו יחשבו כי דבריהם כמשמעם, ואינו כן, כאשר אפרש בסוף, אחר שאזכיר הקושיות. ובאחרונה אפרש דרך ישרה להסיר כל הקושיות והשאלות שבפרשה הזאת.
Het kan niet zo zijn dat <i>gedenk</i> en <i>neem in acht</i> in een keer gezegd werden behalve door een wonderdaad. Daarom stellen we dat er ook hier valt te vragen: <i>Waarom is er in de eerste versie niet geschreven: gedenk en neem in acht, en evenzo in de tweede?</i>	ולא יתכן שתאמר זכור ושמור בבת אחת רק במעשה נס. והנה נודה, כי גם כאן יש לשאול: למה לא נכתב בראשונה: זכור ושמור , גם כן בשנית.
En wel, wat moeten we doen met die verzen? Als ze in een keer gezegd werden, zoals <i>gedenk</i> en <i>neem in acht</i> , waarom hebben de wijzen dat dan niet vermeld? Want dit is nog verbazingwekkender. Hoe kunnen in een wonderdaad vele verzen in een keer gezegd zijn, terwijl hun betekenis niet gelijk is, vergeleken met twee woorden met dezelfde betekenis die getweeën in een keer gezegd zijn.	והנה מה נעשה באותם הפסוקים, אם נאמרו בבת אחת, כמו: זכור ושמור , ולמה לא הזכירו זה חכמים. כי יותר יש לתמוה: איך נאמרו במעשה נס פסוקים רבים בבת אחת, ואין טעם שוה, כמו שתי מלות שטעם אחד שזה שתהיינה נאמרות בבת אחת.
En hoe kan de Naam zeggen: <i>zoals de Eeuwige, je God, je geboden heeft</i> . Immers, wanneer gaf Hij dit bevel,	ואיך יאמר השם כאשר צוך ה' אלהיך (דברים ה:י"א, ט"ז). ועוד, מתי ציווה לפני זה המעמד על כבוד אב

2 Ibn Ezra wijst hier zowel op het verschil volgorde (*huis – vrouw*, resp. *vrouw – huis*) als op de aan- en afwezigheid van het verbindingswoord ו, 'en'.

3 Andere versie: קודם.

4 De opmerking van Ibn Ezra kan verklaard worden met de veronderstelling dat hij een andere tekst heeft gekend dan de nu overgeleverde. Volgens anderen is deze commentaar niet van de hand van een leerling, aangezien Ibn Ezra zulke fouten niet gemaakt kan hebben. De eenvoudigste verklaring lijkt dat de tekst hier corrupt is, en mogelijk wees Ibn Ezra alleen op de afwezigheid van de wav voorafgaand aan שורו in de tweede versie van de Tien Woorden. Het punt wordt echter verschillende malen herhaald.

5 D. i. dat hun woorden letterlijk genomen moeten worden.

voorafgaand aan dit staan (bij Sinaj), betreffende het eren van vader en moeder?	ואם.
En er staat in de eerste versie niet geschreven: <i>opdat het je goed ga</i> ; als het dan zo zou zijn dan heeft Hij het gezegd en tegelijkertijd heeft Hij het niet gezegd.	והנה אין כתוב בראשונה למען ייטב לך , אם כן, אמר זה ולא אמר זה.
En hoe is er dan gezegd: <i>en je mag geen overspel plegen</i> , met wav. En ook: <i>je mag het huis van je naaste niet begeren</i> , maar in de tweede versie: <i>je mag de vrouw van je naaste niet begeren</i> .	ואיך יאמר: ולא תנאף בו"ו . וגם לא תחמוד בית רעך (שמות כ"ג), ובשנית לא תחמוד אשת רעך (דברים ה"ז).
En verder, hoe kan er gezegd zijn <i>zijn slaaf en zijn slavin</i> , en daarna <i>zijn rund en zijn ezel</i> . Dan zou Hij in een keer het tegengestelde van het woord gezegd hebben. Het verstand kan al deze zaken niet verdragen.	ועוד איך יאמר: עבדו ואמתו , ואחר כך: שורו וחמורו , ויאמר בבת אחת הפך הדבר. ואין הדעת סובלת כל אלה הדברים.
En het moeilijkste van alles wat ik heb vermeld is dat er voor ieder wonder dat werd gedaan door middel van Mosje iets min of meer vergelijkbaars is. De verstandige zal dit begrijpen.	והקשה מכל מה שהזכרתי כי כל פלא שנעשה על ידי משה יש מקצתו דמיון, והמשכיל יבין.
Maar merk op, dit wonder, nl. het wonder dat de Naam tegelijkertijd <i>gedenk</i> en <i>neem in acht</i> heeft gezegd, was het waard geweest om beschreven te zijn en verklaard in Tora, meer dan alle tekenen en wonderen die beschreven zijn.	והנה דבר זה הפלא, ופלא שהשם דבר זכור ושמור בבת אחת, היה ראוי להיות זה כתוב ומפורש בתורה יותר מכל האותות והמופתים שנכתבו.
En als we zouden zeggen: het spreken van de Naam is niet als het spreken van ieder mens, hoe zou dan heel Jisrael het spreken van de Naam begrepen hebben? Want de mens kan, wanneer hij <i>gedenk</i> en <i>neem in acht</i> in een keer hoort, het een noch het ander begrijpen. Zelfs één woord, zoals <i>זכור</i> (<i>zachor</i> ; <i>gedenk</i>), als niet de zakin gehoord wordt voor de kaf en de resj, kan men niet begrijpen wat de spreker zegt. Let op: we weten dat de waarneming van het oog veel beter is dan de waarneming van het oor. We kennen doorslaggevende bewijzen dat het ogenblik van het zien van de bliksem door het oog ook het ogenblik van de donder is. Echter, het oog ziet het al van verre, terwijl dan de lucht het geluid nog bij het oor aan het brengen is. En zijn gang is langzaam, en het bereikt het oor niet dan nadat er al een moment voorbij is. En de letters die de mens daarin spreekt – hun vorm is in de lucht geschreven naar de wijze waarop ze voortgekomen zijn uit de vijf plaatsen, ⁶ en niet op de wijze van een geschrift, zoals dat in mensenhand te vinden is. Kijk, het geluid van de letter zakin komt in het oor binnen voor de kaf, de wav en de resj. Als we zeggen dat het een wonder was, dat <i>gedenk</i> en <i>neem in acht</i> in een keer gezegd werden, hoe kon het oor dat horen?	ואם אמרנו אין דבור השם כדבור כל אדם, הנה איך הבינו כל ישראל דבור השם. כי האדם, אם ישמע זכור ושמור בבת אחת, לא יבין לא זה ולא זה. ואפילו מלה אחת, כמו: זכור, לא ישמע הזי"ן לפני הכ"ף והר"ש, ולא יבין מה דבר המדבר. והנה ידענו, כי הרגשות העין נכבדת יותר מהרגשות האוזן. כי ידענו בראיות גמורות כי רגע הראות הברק לעין הוא רגע הרעם, רק העין ראתה מרחוק, והאוויר מביא הקול אל האוזן, והליכתו לאט ולא יגיע אל האוזן רק אחר עבור הרגע. והאותיות שהאדם מדבר במ, דמותם נכתב באויר על דרך מוצאם מהחמשה המקומות, לא על דרך המכתב שהוא ביד בני אדם. והנה קול אות הזי"ן נכנס באוזן קודם כ"ף וי"ו רי"ש. והנה, אם אמרנו פלא היה, שנאמר זכור ושמור בבת אחת, איך תשמע האוזן.
En als we zeggen dat het ook een wonder was dat het oor twee woorden tegelijkertijd kon horen, terwijl het niet gewoon is om twee tekens tegelijk te horen, waarom hebben de wijzen z"l dit dan niet vermeld, want dit is moeilijker dan de uitspraak in een keer. En wat moeten we doen met de moeilijkheden die overblijven, van twee verzen die niet dezelfde betekenis hebben, zoals <i>gedenk</i> en <i>neem in acht</i> , of waar iets geschreven staat in de tweede versie maar niet in de eerste. En verder, hoe moeten we <i>je mag het huis van je naaste niet begeren</i> , <i>je mag de vrouw van je naaste niet begeren</i> , harmoniseren, terwijl de volgorde omgekeerd is.	ואם אמרנו גם פלא היה שתשמע האוזן שתי מלות בבת אחת, שלא כמנהג לשמע שתי אותיות, למה לא הזכירו זה חכמים ז"ל, שהוא כבד מן הדבור בבת אחת. ומה נעשה בקושיות הנשארות משנוי הפסוקים שאין טעמם אחד, כמו זכור ושמור, והכתוב בשנית ולא בראשונה. גם איך נתקן לא תחמוד בית רעך אשת רעך, גם ההפוכים.

6 De vijf plaatsen van articulatie naar Ibn Ezra.

<p>Maar ik kan je al deze dingen niet uitleggen voordat ik je de regels van de heilige taal heb verklaard. De Naam is mijn getuige, Hij kent mijn geheimen. Want als het voor mij niet nodig geweest was deze moeilijkheden uit te leggen, dan had ik erover gezwegen. Maar voordat ik mijn uitleg begin zal ik de woorden van onze voorgangers duidelijk maken.</p>	<p>ולא אוכל לפרש לך כל אלה עד שאפרש לך מוסד דרך לשון הקדש. והשם הוא עדי, יודע סודי, כי לולי שהוצרכתי לפרש אלו הקושיות, הייתי מחריש. ולפני שאפרש אתקן דברי קדמונינו⁷.</p>
<p>Avraham, de auteur, zegt: het is in de stijl van de sprekers van de heilige taal dat ze soms wat ze zeggen heel precies duidelijk maken, en soms zeggen het noodzakelijkste met korte woorden, zodat de toehoorder hun bedoeling kan begrijpen. Weet dan dat de woorden zijn als lichamen en hun betekenissen als zielen, het lichaam is als het ware een vat voor de ziel. Daarom is het de stijl van de wijzen, welke taal ze ook hanteren, dat ze de betekenissen bewaren, en dat ze zich niet druk maken over de verandering van de woorden, als ze in hun betekenis gelijk blijven. En kijk, ik zal je nu een aantal voorbeelden geven.</p>	<p>אמר אברהם המחבר: משפט אנשי לשון הקדש שפעם יבארו דבורם באר היטיב, ופעם יאמרו הצורך במלות קצרות, שיוכל השומע להבין טעמים. ודע: כי המלות הם כגופות, והטעמים כנשמות, והגוף לנשמה כמו כלי. על כן, משפט החכמים בכל לשון שישמרו הטעמן, ואינם חוששים משנוי המלות, אחר שהם שוות בטעמים. והנה אתן לך דמיונות:</p>
<p>Toen de Naam sprak tot Kajin: <i>Vervloekt ben jij van den aardbodem ... Als je de grond bebouwt zal deze je zijn vermogen niet meer opbrengen; een zwerver en een vagebond zal je zijn op de aarde!</i> En Kajin antwoordt: <i>Zie, U hebt mij heden verdreven van den aardbodem, en ik zal voor Uw aangezicht verborgen zijn.</i> Wie onverstandig is kan denken dat de betekenis niet dezelfde is omdat er verschil in de woorden is.</p>	<p>שהשם אמר לקין: ארור אתה מן האדמה, כי תעבוד את האדמה לא תוסף תת כחה לך, נע ונד תהיה בארץ (בראשית ד:י"א-י"ב). וקין אמר: הן גרשת אותי היום מעל פני האדמה ומפניך אסתר (בראשית ד:י"ד). ומי שאין לו לב יחשוב כי הטעם אינו שווה בעבור שנוי המלות.</p>
<p>Eliëzer zegt: <i>Geef mij toch te drinken</i> (הגמאיני). Maar hij zegt zelf dat hij zei: <i>Geef me toch te drinken</i> (השקיני).</p>	<p>אמר אליעזר: הגמאיני נא (בראשית כ"ד:י"ז), והוא אומר שאמר: השקיני נא (בראשית כ"ד:מ"ה).</p>
<p>Mosje zegt: <i>De eerstgeborene van de gevangene die in de gevangenis was.</i> Maar er staat geschreven: <i>de eerstgeborene van de slavin die achter de molen is.</i></p>	<p>אמר משה: בכור השבי אשר בבית הבור (שמות י"ב: כ"ט), וכתוב: בכור השפחה אשר אחר הרחים (שמות י"א:ה').</p>
<p>Mosje gedenkt het gebed, bij de tweede wetgeving, dat hij uitsprak voor Jisrael in verband met de zaak van het kalf [Dev. 9:26-29]. En voor iemand die geen verstand heeft om te begrijpen lijkt dit niet op het gebed dat vermeld is in de weekafdeling Ki Tissa [Sjem. 32:11-14]. De algemene regel is iedere zaak die herhaald wordt, zoals de droom van Farao [Bresj. 41], en die van Nevoekadnetsar [Dan. 4], en vele andere zaken, daarbij treft men verschillende woorden aan, maar de betekenis is dezelfde.</p>	<p>ומשה הזכיר התפילה במשנה תורה שהתפלל על ישראל על דבר העגל, ואינה דומה לתפילה הנזכרת בפרשת כי תשא, למי שאין לו לב להבין. והכלל, כל דבר שנוי, כמו: חלום פרעה, ונבוכדנצר, ואחרים רבים, תמצא מלות שונות, רק הטעם שווה.</p>
<p>En zoals ik je al gezegd heb, dat ze soms de korte weg aangrijpen en soms de langere. En zo voegen ze soms een dienstletter⁸ toe, of ze laten hem wegvallen, maar de zaak blijft dezelfde. De Naam zei: <i>en blauw en purper</i> (תכלת וארגמן), maar Mosje zei: <i>blauw en purper</i> (תכלת וארגמן); de Naam zei: <i>steden van onyx</i> (אבני שהם), maar Mosje zei: <i>steden van onyx</i> (אבני שהם). Zoals deze zijn er vele, en ze zijn beide passend, want de schrijfwijze zonder wav is in de korte stijl, en is niet onjuist, ook de schrijfwijze met wav is niet onjuist, omdat het duidelijkheid toevoegt.</p>	<p>וכאשר אמרתי לך שפעם אחוזו דרך קצרה, ופעם ארוכה, כך יעשו פעמים להוסיף אות משרת, או לגרוע אותן, והדבר שווה. אמר השם: <i>תכלת וארגמן</i> (שמות כ"ה:ד'), ומשה אמר: <i>תכלת וארגמן</i> (שמות כ"ח:ו'). אמר השם: <i>אבני שהם</i> (שמות כ"ה:ד'), ומשה אמר: <i>אבני שהם</i> (שמות ל"ה:ט'). וכאלה רבים, ושניהם נכונים, כי הכתוב בלא וי"ו אחוזו דרך קצרה, ולא זייק, גם הכתוב בו"ו לא זייק, בעבור שהוסיף לבאר.</p>

7 חז"ל: ⁷ *Andere versie:*

8 De dienstletters zijn naar Ibn Ezra: א, ב, ה, ו, י, כ, ל, מ, נ, ש, ת; dit zijn de klanken die als toevoegingen bij wortelletters voorkomen, in vervoegingen, verbuigingen, en verder het lidwoord ה, het verbindingswoord ו en de vier vastgeschreven voorzetsels ב, כ, ל, מ.

<p>En kijk, wat de wav betreft die door de uitspraak van de mond verschijnt, niemand vraagt naar de verklaring waarom hij werd weggelaten, en waarom hij werd geschreven of waarom hij werd toegevoegd, want zowel het een als het ander is juist. Kijk, men zoekt niet naar de reden voor de letter, die duidelijk wordt in de uitspraak en die in geschrifte verschijnt; als dat zo is, waarom zouden we dan zoeken naar de reden voor de rustende (letter) die niet uitgesproken wordt, zoals in het woord לעולם, waarom wordt dat soms volledig uitgeschreven en soms defectief. Tegenwoordig willen mensen een reden zoeken voor de volledige of de defectieve schrijfwijze. Als ze nu zochten naar de reden van een van hen,⁹ omdat het de gewoonte was op alles op één manier te schrijven, zou ik gezwegen hebben.</p>	<p>והנה הוי"ו שהוא נראה במבטא הפה, אין אדם מבקש לו טעם למה נגרע, ולמה נכתב, או למה נוסף, כי זה וזה נכון. והנה על הנראה שיבוטא בו לא יבקש עליו בכתב טעם, אם כן למה נבקש טעם בנח הנעלם שלא יבוטא בו, כמו מלת: לעולם, למה נכתב מלא או למה נכתב חסר. והנה בני הדור יבקשו טעם גם למלא גם לחסר. ואילו היו מבקשים טעם לאחד מהם, שהמנהג היה לכתב הכל על דרך אחד, הייתי מחריש.</p>
<p>Ik zal je een voorbeeld geven: Iemand zei tegen mij: schrijf voor mij een brief aan mijn vriend, want deze schreef : Ik, לרעי (voor altijd) לעולם (houd van jou) אוהבך (zus en zo) פלוני. En kijk, ik schreef: פלני zonder wav, en ook אהבך zonder wav, en לעלם defectief. Toen kwam Re'oeven en hij vroeg mij: Waarom schrijf je defectief? Maar ik behoefde toch alleen maar te schrijven wat hij mij gezegd had. Ik had er geen behoefte aan om ze volledig of defectief te laten zijn. Misschien komt Levi ook nog en gaat die me duidelijk maken hoe ik moet schrijven. Ik wil er niet verder op ingaan, maar de verstandige zal het begrijpen.</p>	<p>הנה אתן לך משל: אמר לי אדם אחד: כתוב לי כתב לרעי, וזה כתב: אני פלוני אוהבך לעולם. והנה כתבתי: פלני בלא וי"ו, אהבך גם כן בלא וי"ו, לעלם חסר. ובא ראובן ושאלני: למה כתבת חסרים. ואני אין לי צורך לכתוב רק מה שאמר לי, ואין לי חפץ להיותם מלאים או חסרים. אולי יבא לוי ויודיעני איך אכתוב. ולא ארצה להאריך, רק המשכיל יבין.</p>
<p>En nu zal ik dan de genoemde vragen gaan verklaren.</p>	<p>ועתה אפרש לך השאלות הנזכרות.</p>
<p>Je moet weten dat de tien Woorden, zoals ze in deze tekst opgeschreven zijn, dat de Naam ze allemaal gezegd heeft. Er staat immers geschreven: <i>En God sprak al deze Woorden</i>. En het begin ervan: <i>Ik</i>, en het slot ervan: <i>Alles wat van je naaste is</i>. En ook Mosje sprak toen hij de tien Woorden ten tweeden male vermeldde: <i>Deze Woorden sprak de Eeuwige tot jullie gehele gemeenschap</i>, zonder pauze ertussen.¹⁰ En verder: zoals ze allemaal werden geschreven met de vinger van God, zo heeft de Naam ze allemaal gezegd.</p>	<p>דע: כי עשרת הדברים, כאשר הם כתובים בפרשה הזאת, השם אמרם כולם, כי כתוב: וידבר אלהים את כל הדברים האלה. ותחלתם: אנכי, וסופם: וכל אשר לרעך. וגם משה אמר כאשר הזכיר עשרת הדברים בשנית: את הדברים האלה דבר ה' אל כל קהלכם (דברים ה"ח), ואין הפסק ביניהם. ועוד: כאשר נכתבו כולם באצבע אלהים, כן אמרם השם כלם.</p>
<p>En de bewijsvoering die men brengt, is dat de Schrift in het derde, vierde en vijfde Woord niet in de stijl van de spreker is.¹¹ Daar valt tegen in te brengen: nadat je Deze Naam hebt aanvaard om je God te zijn, daarom zegt de Schrift: <i>Niet mag je de Naam van de Eeuwige, je God, voor niets uitspreken</i>. Zo ook: <i>Want in zes dagen maakte de Eeuwige ...</i> En verder, het is de gewoonte van de sprekers van de heilige taal om zo te spreken. Er staat geschreven: <i>Het vet van Mijn feest mag niet de nacht overblijven tot de morgen</i>, maar daarna staat geschreven: <i>Je moet het brengen in het huis van de Eeuwige, je God</i>. En er zijn vele dergelijke plaatsen.</p>	<p>והעדוה שהביאו, שהכתוב בדבור השלישי, והרביעי, והחמישי, אינו על דרך המדבר. ויש להשיב: אחרי שקבלת זה השם להיות לך אלהים, על כן אמר: לא תשא את שם ה' אלהיך לשוא (שמות כ"ד), גם: כי ששת ימים עשה ה' (שמות כ"ב). ועוד: כי משפט אנשי לשון הקדש לדבר ככה. כתוב: לא ילין חלב חגי עד בקר (שמות כ"ג), ואחריו כתוב: תביא בית ה' אלהיך (שמות כ"ג), ורבים כאלה.</p>
<p>Degenen die zeggen dat het Woord "Ik" geen deel uitmaakt van de tien Woorden, zijn hierin verdeeld. Sommigen zeggen "Niet mag je hebben" is het eerste, en het tweede "Je mag je niet maken een gesneden beeld". Maar dit houdt geen stand, want beide behandelen hetzelfde onderwerp met dezelfde betekenis, de een in het geheim, de ander in het openbaar, de</p>	<p>והאומרים כי דבור אנכי אינו מעשרת הדברים, בזה נחלקו. יש אומרים: לא יהיה לך הוא הראשון, והשני: לא תעשה לך פסל. וזה אינו נכון, כי מענין אחד וטעם אחד הוא זה וזה, בין בסתר בין בגלוי בין</p>

9 Namelijk de volledige of de defectieve schrijfwijze.

10 Gericht tegen degenen die menen dat God alleen de eerste twee geboden zelf heeft gezegd.

11 D.i. niet gesteld in de eerste persoon.

<p>een in het geloof van het hart, de ander in de daad. En in het Woord “<i>Gedenk</i>” staat <i>jij en je zoon en je dochter</i>, in het geheim en in het openbaar, en het is allemaal één gebod.</p>	<p>באמונת הלב, בין במעשה. והנה בדבור זכור, אתה ובנך ובתך בסתר ובגלוי, והכל מצוה אחת.</p>
<p>En anderen zeggen dat <i>je mag het huis van je naaste niet begeren</i>, het negende Woord is, en het tiende Woord <i>je mag de vrouw van je naaste niet begeren</i>. En hun bewijs is dat de Naam <i>je mag niet begeren</i> twee keer gezegd heeft, omdat er twee soorten van begeerte zijn. De ene leidt tot een actie, zoals diefstal, <i>niemand zal jouw land begeren</i>. Maar als dit een begeerte in het hart is, dan zou het land Jisrael kwalijk zijn.¹² Het tweede type van <i>je mag niet begeren</i> is gelegen in het hart, en daarom moest Mosje uitleggen: <i>je mag niet verlangen</i>. Maar dit zijn ook onzinnige woorden, want waarom zou diefstal alleen vermeld zijn met betrekking tot het huis, en niet met betrekking tot andere zaken daarbij.</p>	<p>ואחרים אמרו: כי לא תחמד בית רעך דבור תשיעי, והדבור העשירי לא תחמד אשת רעך. וראייתם כי השם אמר: לא תחמד פעמים, כי החמוד הוא על שני דרכים. האחד יוצא למעשה כמו גול, וכמוהו: ולא יחמד איש את ארצך (שמות ל"ד:כ"ד), כי אם זה החמוד בלב, היתה ארץ ישראל רעה. ולא תחמד השני הוא בלב, על כן הוצרך משה לפרש: לא תתאוה (דברים ה':י"ז). גם אלה דברי הבל, כי מה טעם זכר הגזל עם הבית לבדו, ולא הזכיר האחרים עמו.</p>
<p>Kijk, ik zal je een bewijs geven gebaseerd op de woorden van Mosje, die zij niet passend hebben gezegd. Kijk, de Naam zei: <i>je mag het huis van je naaste niet begeren</i>, en Mosje zei: <i>je mag de vrouw van je naaste niet begeren</i>. Naar hun idee is het tweede <i>je mag niet begeren</i> geschreven in deze tekst betrokken op het hart, en het eerste op de diefstal van het huis. En zie, Mosje heeft de zaak omgewisseld, want hij zegt bij <i>je mag niet verlangen</i> ‘het huis van je naaste’ en bij <i>je mag niet begeren</i> wat toch diefstal is ‘de vrouw van je naaste.’ Hun redenering gaat dus niet op. De waarheid is dat het eerste Woord “<i>Ik [ben de Eeuwige]</i>” is, zoals ik op zijn plaats zal uitleggen</p>	<p>והנה אתן לך ראייה מדברי משה שאלה לא דברו נכונה. הנה השם אמר: לא תחמד בית רעך, ומשה אמר: לא תחמד אשת רעך (דברים ה':י"ז). ולפי דעתם, שלא תחמד השני הכתוב בפרשה הזאת היא בלב, והראשון גזלת הבית. והנה משה הפך את הדבר, כי אמר עם ולא תתאוה: בית רעך, ואמר עם ולא תחמד שהוא הגזל: אשת רעך. והנה נשחת טעמם. והאמת כי דבור הראשון הוא אנכי כאשר אפרשנו במקומו (ראב"ע שמות פירוש שני כ"ב:).</p>
<p>En nu zal ik spreken van <i>gedenk</i> en <i>neem in acht</i>. Weet dan dat de betekenissen bewaard blijven, maar niet de woorden. Kijk, Jitschak sprak tot Esav: <i>Opdat ik persoonlijk je kan zegenen voordat ik sterf</i>. Maar Rivka zei tegen Jaäkov dat ze gehoord had: <i>En ik zal je zegenen bij de Eeuwige voor mijn dood</i>. Zo voor <i>voordat ik zal sterven</i>. Als dat zo is, wat is dan de betekenis van de toevoeging <i>bij de Eeuwige</i>? Het antwoord: Zij wist dat Jitschak een profeet was, en de zegen waarmee hij zou zegenen op de wijze van de profetie zou zijn. Daarom zei ze tegen Jaäkov: <i>bij de Eeuwige</i>. Kijk ze was als iemand die de betekenis van de zegen uitlegde.</p>	<p>ועתה אדבר על זכור ושמור. דע כי הטעמים הם שמורות לא המלות. והנה אמר יצחק לעשו, בעבור תברכך נפשי בטרם אמות (בראשית כ"ז:ד'), ורבקה אמרה ליעקב ששמעה, ואברכך לפני ה' לפני מותי (בראשית כ"ז:י) – כמו: בטרם אמות. אם כן, מה טעם להוסיף: לפני ה'. התשובה: ידעה היא כי יצחק נביא היה, והברכה שיברך בדרך נבואה היא, על כן אמרה ליעקב: לפני ה'. והנה היא כמו מפרשת טעם הברכה.</p>
<p>Zo deed ook Mosje, want de tien Woorden die in deze afdeling geschreven staan zijn de Woorden van de Naam zonder toevoeging of weglating. Alleen deze zijn geschreven op de Tafels van het Verbond. Dus niet zoals de Gaon heeft gezegd dat <i>Gedenk</i> op de eerste Tafel en <i>Neem in acht</i> op de tweede Tafel geschreven was. De tien Woorden geschreven in de weekafdeling ואתחנן (<i>Ik smeekte</i>) zijn de woorden van Mosje. Het sluitende bewijs daarvoor is dat er daar tweemaal geschreven staat: <i>Zoals de Eeuwige, je God, je bevolen heeft</i>.</p>	<p>וככה עשה משה, כי עשרת הדברים הכתובים בפרשה הזאת הם דברי השם בלי תוספת ומגרעת, והם לבדם הכתובים על לוחות הברית. לא כאשר אמר הגאון: כי זכור הוא כתוב בלוח האחד, ושמור בלוח השני. ועשרת הדברים הכתובים בפרשת ואתחנן הם דברי משה, והראיה הגמורה ששם כתוב פעמים: כאשר צוך ה' אלהיך (דברים ה':י"ב, ט"ז).</p>
<p>Nu moet je weten dat in het achterste deel van de hersens in het hoofd de herinnering zetelt, en deze plaats is de bewaarplaats van de vormen. En zie, de herinnering omvat ook het instandhouden. De betekenis van “gedenk” is dat men er iedere dag aan moet denken welke dag van de week het is. En dit alles om de zevende dag in acht te nemen, zodat men daarop geen enkel werk verricht. Zo is dus de betekenis van het “gedenken” het “in acht nemen.” Toen de</p>	<p>דע, כי באחורנית מוח הראש היא הזכירה, והמקום מקום משמר הצורות. והנה הזכירה כוללת השמירה. וטעם זכור – שיזכור כל יום אי זה יום הוא מהשבוע, וכל זה בעבור שישמור היום השביעי שלא יעשה בו מלאכה. והנה טעם הזכירה היא השמירה. וכאשר אמר השם: זכור, הבינו כל השומעים כי טעמו כמו:</p>

12 Men begeert alleen iets positiefs, dus het niet begeren van Erets Jisrael maakt dat land een negatief begrip.

Naam zei <i>gedenk</i> begrepen alle toehoorders dat de betekenis ervan was als <i>neem in acht</i> , alsof ze in één keer gezegd waren.	שמור, כאילו בבת אחת נאמרו.
En Mosje had in de tweede versie niet behoeven te vermelden: <i>want in zes dagen heeft de Eeuwige gemaakt</i> , want aan het begin heeft hij gezegd: <i>zoals de Eeuwige, je God, je bevolen heeft</i> , alsof hij gezegd heeft, zoals het beschreven staat in je Tora bij het Woord זכור (“ <i>Gedenk</i> ”) totaan “ <i>en je moet hem heiligen.</i> ”	ולא הוצרך משה להזכיר בשנית: כי ששת ימים עשה ה', כי בתחלה אמר: כאשר צוך ה' אלהיך, כאילו אומר: ככתוב בתורתך ¹³ בדבור זכור (שמות כ:ז) עד ויקדשהו (שמות כ:י).
Aangezien de Naam bevel heeft gegeven aangaande de rust van slaaf en slavin, maar de Naam niet heeft uitgelegd waarom, heeft Mosje de betekenis ervan uitgelegd toen hij zei: Dit is omdat de Eeuwige, je God, je de rust van de slaaf beval, omdat je eraan moet denken dat je als hij was in Egypte, en de Naam je heeft losgekocht.	ובעבור שהשם צוה שישבות העבד והאמה, ולא פירש השם למה זה, פירש משה טעמו, ואמר: זה אשר צוך ה' אלהיך שישבות העבד, בעבור שתזכור כי היית כמוהו במצרים, ויפדך השם.
Nu moet je weten dat acht van de Woorden geheel negatieve bevelen zijn, maar het Woord <i>Eer</i> is een positief gebod. ¹⁴	ודע: כי השמונה דברים הם כולם לא תעשה, ודבור כבד הוא מצות עשה.
Vanwege het gezonde verstand dat de Naam plantte in het hart van de mens is het dat de mens verschuldigd is goed te doen wie hem goed doet. En wel, de zoon gaat niet de wereld in dan alleen door zijn ouders, want zij spenen hem, ze voedden hem, ze brengen hem groot, ze geven hem te drinken en ze voeden hem, en ze kleden hem. Daarom is hij verplicht om hen al zijn dagen te eren, immers zij zijn hem de oorzaak ervan dat hij op de aardbodem is. Daarom is zijn loon: <i>opdat je dagen verlengd worden</i> . En omdat de Naam hem zijn “ <i>nesjama</i> ” inblies door middel van zijn ouders die het lichaam voortbrachten, beval de Naam dat hij zijn ouders zou eren. Want wie hen eert, eert de Naam.	ומשקול הדעת שנטע השם בלב האדם, חייב האדם להטיב למי שהטיב לו. והנה הבן לא יצא לעולם רק על יד אבותיו, והם גמלוהו, וטפחוהו, ורבוהו, והשקוהו, והאכילוהו, והלבישוהו, והנה הוא חייב לכבדם כל ימיו, כי הם היו לו סבה להיותו חי על פני האדמה, על כן שכרו: למען יאריכון ימך. ובעבור כי השם נפח בו נשמה על ידי האבות שתקנו הגוף, צוה השם שיכבד אבותיו, כי מי שיכבדם הוא יכבד השם.
En zie, Mosje verklaarde: <i>Eer je vader en je moeder</i> , maar hij zei erbij: <i>Zoals de Eeuwige, je God, je bevolen heeft</i> . Want loon, dat volgt uit een gebod om iets te doen, en straf uit een gebod om iets niet te doen, zoals ik bij de tekst <i>je mag niet eten</i> zal uitleggen. Zie, Mosje zei: de mens is verplicht om zijn ouders te eren, <i>opdat je dagen verlengd worden</i> . Dit is een plicht naar het gezonde verstand, maar omdat de Naam bevolen heeft dat je hen moet eren krijg je er ook loon voor, namelijk, <i>opdat het je goed gaat</i> , omdat je geluisterd hebt naar de stem van de Naam. Dus, de woorden van Mosje zijn zoals er is uitgelegd aangaande de woorden van Rivka.	והנה משה פירש: כבד את אביך ואת אמך, ואמר: כאשר צוך ה' אלהיך (דברים ה:טז), כי השכר הוא על מצות עשה, והעונש על מצות לא תעשה, כאשר אפרש בפסוק לא תאכלנו (דברים י"ב:כ"ה). והנה אמר משה: חייב אדם לכבד את האבות למען יאריכון ימך, וזה החיוב הוא בשקול הדעת, כי בעבור שצוה השם שתכבדם, יהיה לך שכר, והוא: למען ייטב לך, בעבור ששמעת בקול השם. והנה דברי משה כאשר מפרש בדברי רבקה.
Ik heb al gezegd dat <i>onyx stenen</i> en <i>en onyx stenen</i> aan elkaar gelijk zijn. Zo ook: <i>je mag geen overspel plegen</i> en <i>en je mag geen overspel plegen</i> , en <i>valsheid</i> en <i>leugen</i> , die hebben dezelfde functie. ¹⁵ Zo komen ook <i>je mag [niet] begeren</i> en <i>je mag [niet] verlangen</i> voort uit één baarmoeder.	וכבר אמרתי: כי אבני שהם ואבני שוה, גם כן: לא תנאף ולא תנאף ושוא ושקר בני אב אחד הם, גם תחמוד ותתאוה מבטן אחד יצאו.
De Naam zegt: <i>Je mag het huis van je naaste niet begeren</i> , want verstandige mensen verwerven eerst een huis, en daarna een vrouw, daarna een slaaf en een slavin en een rund en een ezel, om het land te bewerken. Zo worden ze opgesomd in	והשם אמר: לא תחמד בית רעך, כי אנשי השכל יקנו בית, ואחר כך אשה, ואחר כך עבד ואמה ושור וחמור לחרוש שדה, וכך הם סדורים בפרשה הזאת.

13 Dit woord ontbreekt in sommige edities. Aannemende dat het woord hier oorspronkelijk thuishoort wijst dit op de gedachte dat de Tora in gedeelten gegeven is en dat Jisraël de eerste versie van de tien Woorden reeds in handen had toen het boek Devariem gegeven werd.

14 Het andere positieve Woord is: “*Ik ben de Eeuwige ...*”.

15 Letterlijk: dat zijn kinderen van één vader.

<p>deze weekafdeling. Maar Mosje somt ze op in een andere volgorde, want de jonge mannen verlangen eerst een vrouw, en daarna een slaaf en een slavine en een rund en een ezel, en tegelijk met het huis het veld. En vanwege het veld liet hij rund en ezel vooraf gaan omdat zij daarop ploegen, en daarna de slaaf en de slavine en hij vat het aan het einde samen: <i>en alles wat van je naaste is</i>, zoals de Naam het samenvat. En omdat in de woorden van Mosje de woorden van de Naam vermengd zijn met de uitleggingen van Mosje, daarom is het zo beschreven: <i>de woorden</i> en niet <i>al de woorden</i>,⁷ zoals het de eerste keer geschreven staat.</p>	<p>ומשה סדרם על דרך אחרת,¹⁶ כי הבחורים חומדים אשה תחלה, ואחר כך עבד ואמה ושור וחמור, וכנגד הבית – השדה¹⁵. ובעבור השדה הקדים שור וחמור שיחרוש בהם, ואחרי כן עבד ואמה, וכלל באחרונה – וכל אשר לרעך, כאשר כלל השם. ובעבור כי בדברי משה דברי השם מעורבים עם פירושי משה, על כן כתיב: את הדברים (דברים ה:י"ח), ולא: כל הדברים, כאשר כתוב בראשונה.</p>
<p>Het eerste woord <i>Ik [ben de Eeuwige]</i>. Merk op dat al de geboden in twee categorieën uiteenvallen: geboden die door de Naam gepland zijn in het hart van ieder denkend mens, en dat zijn er vele. Geen onder de tien Woorden valt hier buiten, behalve 'de Sjabbat' alleen, want dat is in het geheel niet logisch te begrijpen. Daarom stemt ieder verstandig persoon van elk volk of elke taal ermee in, want ze zijn in het logisch denken ingeplant. Je kunt er niets aan toevoegen noch van af nemen, en dit zijn de regels die Avraham in acht nam, met nog andere toegevoegde geboden. De Naam gaf de Tora alleen aan mensen met verstand, en wie geen verstand heeft, heeft ook geen Tora.</p>	<p>(ב) דבור ראשון אנכי – דע: כי כל המצות הם על שני דרכים: והדרך הראשון – מצוות שהם נטועות מהשם בלב כל איש דעת, והם רבים. ואין בעשרת הדברים, רק השבת לבדה, שאינה בכלל שקול הדעת. על כן כל משכיל בכל עם ולשון מודים בהם, כי הם נטועים בשקול הדעת, ועליהם אין להוסיף ואין לגרוע, והם ששמר אברהם עם מצוות אחרות נוספות. והשם לא נתן התורה רק לאנשי הדעת, ומי שאין לו דעת אין לו תורה.</p>
<p>En de tweede categorie, dat zijn de verborgen geboden. Daarvan wordt niet uitgelegd waarom ze geboden zijn, maar je mag volstrekt niet denken dat ook maar één ervan tegen de rede in zou gaan, maar wij moeten alles houden wat de Naam ons geboden heeft, of het geheim ervan nu aan ons geopenbaard is of niet. En als we er een vinden die in tegenspraak is met de rede, dan is het niet goed om maar aan te nemen dat de betekenis ervan zo is, maar we moeten zoeken in de boeken van onze wijzen z"l wat de bedoeling ervan is, of het bijvoorbeeld een parabel is. En als we dat niet geschreven vinden, dan moeten we zelf zoeken en studeren naar heel ons vermogen, want misschien kunnen we het dan uitleggen. En als we dat niet kunnen, dan moeten we het laten zoals het is en erkennen dat we niet weten wat het is, zoals <i>Jullie moeten de voorhuid van jullie hart besnijden</i>; want Hij heeft geboden anderen niet te doden, hoe kan Hij dan bevelen jezelf te doden als een sadist.</p>	<p>והדרך השנית – מצות נעלמות, ואינן מפורשות למה צו, וחלילה חלילה, שתהיה מצוה אחת מהן מכחשת שקול הדעת, רק אנחנו חייבין לשמור כל אשר צונו השם, בין שגלה לנו הסוד, בין שלא גלה לנו. ואם מצאנו אחת מהן שהיא מכחשת שקול הדעת, אינו נכון שנאמין כי הוא כמשמעה, רק בספרי חכמינו ז"ל נבקש מה טעמו, אם היא על דרך משל. ואם לא מצאנו זה כתוב, נבקש אנחנו ונחפש בכל יכלתינו, אולי נוכל לתקן אותה. ואם לא יכלנו, נניחה כאשר היא, ונודה כי לא ידענו מה הוא. כמו: ומלתם את ערלת לבבכם (דברים י"ט:ז), כי הוא צוה שלא לרצוח אחרים, ואיך צוה לרצוח עצמו כאכזרי.</p>
<p>Wij weten met heldere kennis dat alle geboden die men niet noodzakelijkerwijs behoeft te begrijpen, dat daar bij elk stuk voor stuk een geheimenis is als het voor ons verborgen is.</p>	<p>ידענו דעת ברורה, כי כל המצות שאינן חייבות משקול הדעת, סוד אחד יש לכל אחד מהן, אם נעלם ממנו.</p>
<p>En het volgende getuigt hiervan. Dit geldt voor de Sjabbat: die is er ter herinnering aan het scheppingswerk, en het feest van de matses <i>opdat je je zult herinneren. Jullie moeten de vreemdeling liefhebben want jullie zijn vreemdelingen geweest. Het gemengde zaad, opdat niet taboe worde, hij maag het aantal paarden niet vermeederen, zodat hij het volk niet doet terugkeren. Zo ook: hij mag niet steeds meer vrouwen nemen</i>, en daar wordt dan bij vermeld waarom: <i>zodat zijn hart niet afwijkt</i>. Het is niet zo dat dat een gebod is op zichzelf zoals beschreven in de Halachot van rabbi Sjimon ben Kajjara.¹⁷ En de reden voor <i>hij moet erin lezen</i> is</p>	<p>והעד על זה: כי כתוב במקצתם למה צו, כמו השבת, שהוא זכר למעשה בראשית, וחג המצות – למען תזכור (דברים ט"ז:ג), ואהבתם את הגר כי גרים הייתם (דברים י"ט:ט), והכלאים – פן תקדש (דברים כ"ב:ט), ולא ירבה לו סוסים – פן ישיב את העם (דברים י"ז:ט"ז), וכן: לא ירבה לו נשים, והזכיר למה – ולא יסור לבבו (דברים י"ז:י"ז), ולא שהיא מצוה אחת בפני עצמה, כאשר כתוב בהלכות ר' שמעון בן קיירא.</p>

16-15 Een andere versie geeft: והשדה הקדים שור וחמור שיחרוש בהם ואחר כך עבד ואמה .

<p><i>om niet zijn hart te verhogen boven zijn broeders.</i> En de tekst over de gemeenschap: <i>zodat ze zullen leren.</i> En vele geboden op dezelfde manier. Als dat zo is dan kan ieder verstandig persoon, van wie de Naam de ogen geopend heeft, uit de woorden van Tora het geheim van elk gebod begrijpen.</p>	<p>וטעם וקרא בו (דברים י"ז:ט) – לבלתי רום לבבו מאחיו (דברים י"ז:ב). ופרשת הקהל – למען ילמדו (דברים ל"א:ב). ורבות מצות ככה. אם כן יוכל המשכיל, שהשם פקח עיניו לדעת מדברי תורה סוד כל המצות.</p>
<p>En alle geboden vallen ook nog uiteen in drie categorieën: de eerste – geboden van het hart, de tweede – geboden van de tong, en de derde – geboden van het doen. De geboden van het hart omvatten twee categorieën: positieve en negatieve geboden. De positieve geboden: <i>je moet de Eeuwige, je God, liefhebben, je moet bij Hem blijven, je moet hem vrezen, je moet je naaste liefhebben als jezelf.</i> En negatieve geboden, als bijvoorbeeld: <i>je mag je broeder in je hart niet haten, je mag geen wraak nemen, je mag geen wrok koesteren.</i> Ook de geboden van de tong omvatten twee categorieën: positieve en negatieve geboden. De positieve geboden, zoals het zeggen van het Sjma, de Birkat haMazon, de Birkat Kohanim, en ook de schuldbelijdenis bij de tienden, en zo zijn er vele. En de negatieve geboden: <i>je mag niet [vals] getuigen tegen je naaste, je mag de dove niet vervloeken, je mag God niet vervloeken.</i></p>	<p>וכל המצות על שלשה דרכים: האחד – מצות הלב, והשני – מצות הלשון, והשלישי – מצות עשה. ומצות הלב על שני דרכים: מצות עשה ומצות לא תעשה: והנה מצות עשה – ואהבת את ה' אלהיך (דברים י"א:א), ולדבקה בו (דברים י"א:כ"ב), וליראה אותו (דברים ח"ג:ו), ואהבת לרעך כמוך (ויקרא י"ט:י"ח). ומצות לא תעשה – כגון: לא תשנא את אחיך בלבבך, ולא תקום ולא תטור (ויקרא י"ט:י"ח). גם מצות הלשון מצות עשה ולא תעשה: מצות עשה – כמו: קרית שמע, וברכת המזון, וברכת כהנים, גם ויודי מעשה, ורבים ככה. ומצות לא תעשה – לא תענה ברעך (שמות כ: י"ב), לא תקלל חרש (ויקרא י"ט:י"ד), אלהים לא תקלל (שמות כ"ב:כ"ז).</p>
<p>Positieve en negatieve geboden die door een handeling worden gehouden zijn er vele, en het is niet nodig ze te noemen.</p>	<p>ומצות עשה ולא תעשה במעשה הם רבים, ואין צורך להזכירם.</p>
<p>De geboden van het hart zijn de meest essentiële en belangrijkste van allemaal. Velen denken dat we met uitzondering van de gedachte aan afgoderij geen zonde in de overdenking van het hart ligt. In werkelijkheid is dat de ergste van alle kwade gedachten, en hij komt overeen met alle andere.¹⁷ Ziet men dan niet dat er geschreven staat: <i>Er zijn zes zaken die de Eeuwige haat</i>, en dan staat daar ook: <i>een hart dat zondige plannen smeedt</i>; en er staat: <i>Je hebt goed gedaan omdat dat in je hart was, en doe goed, Eeuwige aan de goeden en aan de oprechten van hart; laat jullie hart volledig zijn, Ik ben de Eeuwige die het hart onderzoekt; maar de Eeuwige ziet op het hart.</i></p>	<p>ומצות הלב הם העיקרים הנכבדים על כולם. ורבים חשבו כי אין עון במחשבת הלב, רק במחשבת עבודה זרה. ובאמת כי היא קשה לבדה יותר מכל המחשבות הרעות, רק הוא כנגד כולם. והלא יראו כתוב: <i>שש הנה שנא ה' (משלי ו' ט"ז), ושם כתוב: לב חורש מחשבות און (משלי ו' י"ח), וכתוב: הטיבות כי היה עם לבבך (דברי הימים ב ו' ח'), הטיבה ה' לטובים ולישרים בלבותם (תהלים קכ"ה:ד), והיה לבבכם שלם (מלכים א ח' ס"א), אני ה' חוקר לב (ירמיהו י"ז:י), ויירא ללב (שמואל א ט"ז:ד).</i></p>
<p>En zie, het eerste woord is de basis van al de negen die daarna beschreven zijn. En dit staat dichtbij de geboden van het hart. En de betekenis van dit woord is dat je moet geloven, en dat moet een geloof zijn van het hart zonder enige twijfel, dat dit de verheven Naam, die geschreven staat maar die niet wordt uitgesproken, die alleen God is.</p>	<p>והנה זה הדבור הראשון הוא עיקר כל תשעה הדברים הנכתבים אחריו, והוא קרוב ממצות הלב. וזה טעם הדבור שיאמין, ותהיה אמונת לבו בלי ספק, כי זה השם הנכבד שהוא נכתב ולא נקרא הוא לבדו אל.</p>
<p>Rabbi Jehoda HaLevi vroeg me eens: waarom heeft Hij gemeld: <i>Ik, die je uit het land Egypte gevoerd heb</i>, en heeft Hij niet gezegd: <i>Ik die de hemel en de aarde gemaakt heb</i>, en <i>Ik die jou gemaakt heeft</i>. Dit was mijn antwoord: dat de gradaties van de mensen verschillen op het punt van hun geloof in hun hart, waarmee ze geloven aan de verheven Naam; velen geloven wat hun oren gehoord hebben, wat hun heren tot hen zeiden. En de graad boven dezen, zijn degenen</p>	<p>שאלני ר' יהודה הלוי: למה הזכיר אשר הוצאתיך מארץ מצרים, ולא אמר: אשר עשיתי שמים וארץ ואני עשיתיך. וזאת היתה תשובתי: כי אין מעלות בני אדם שוות באמונתם בלבם, שהם מאמינים בשם הנכבד. ורבים מאמינים למשמעות אונים שיאמרו להם אדונייהם ככה. ולמעלה מהם, שראו זה כתוב</p>

17 Sjimon ben Kajjara, 8ste eeuw, Babylonië, die een overzicht gaf van talmoedische regels in een werk getiteld הלכות גדולות.

18 De gedachte aan afgoderij is net zo erg als alle andere kwade gedachten bij elkaar.

<p>die dit gezien hebben, geschreven in de Tora, die de Naam aan Mosje gaf. Maar als er een Epicureeër komt die twijfel zaait, nl. dat er geen god bestaat, dan slaan ze de handen voor hun gezicht, want ze weten niet wat te antwoorden. Maar degene wiens hart hem verheven heeft om studie te maken van de wijsheden die zijn als de treden om daarmee op te stijgen naar de plaats van zijn verlangen, die herkent het werk van de Naam in de metalen, de planten en de levende wezens en in het menselijke lichaam zelf. Dan kent hij de werking van ieder orgaan, en het orgaan naar het resultaat, en waarom het juist deze vorm heeft. Zijn hart zal er daarna naar streven te leren begrijpen hoe het staat met de sferen, die het werk van de Naam zijn in de midden-wereld, die overeind staat. Hij kent de tijd wanneer de zon of de maan verduisterd wordt, en hoezeer de zon door haar verduisterd wordt. En ook weet hij waarom ze verduisterd wordt en wie dat haar aandoet. Dit alles weet hij door sluitende bewijzen waar geen twijfel aan bestaat. Uit de wegen van de Naam kent de verstandige de Naam, en zo zegt Mosje: <i>Doe mij Uw wegen kennen, dan kan ik U kennen</i> (Sjemot 33:13).</p>	<p>בתורה שנתן השם למשה. ואם יבא אפיקורוס ויערער כי אין אלהים, ישימו ידם לפיהם, כי לא ידעו להשיב. ואשר נשאו לבו ללמוד חכמות, שהם כמו מעלות לעלות בהם אל מקום חפצו, יכיר מעשה השם במתכות, ובצמחים, ובחיות, ובגוף האדם בעצמו, שידע מעשה כל אבר ואבר כפי התולדת, ולמה היא על זאת המתכנת, ויגבה לבו אחר כן לדעת דברי הגלגלים, שהם מעשה השם בעולם האמצעי שהוא עומד, וידע זמן מתי תקדר השמש או הלבנה, וכמה יקדר השמש ממנה, וגם ידע למה נקדרה ומי גרם לה. וכל אלה ידע בראיות גמורות שאין בהם ספק, ומדרכי השם ידע המשכיל השם, וככה אמר משה: הודיעני נא את דרכיך ואדעך (שמות ל"ג:י"ג).</p>
<p>En zie, de verheven Naam heeft in het eerste woord duidelijk gemaakt: <i>Ik ben de Eeuwige</i>. Dit kan alleen begrepen worden door degene die geweldig wijs is, want ik heb reeds uitgelegd bij de weekafdeling <i>dit zijn de namen</i> (Ibn Ezra Sjemot, tweede commentaar 3:15) dat de Naam alleen bestaat zonder enige verandering, en dat buiten Hem niemand eeuwig woont, en er niemand is als Hij <i>Vanouds voor altijd zittend</i> (Teh. 55:20). Hij houdt de bovenwereld door Zijn kracht in stand en de midden-wereld door de kracht van de Naam en door Zijn heilige engelen, die zich in de boven-wereld bevinden en deze beneden-wereld, waar wij ons bevinden, blijft in stand door de kracht van de Naam, en door de kracht van de twee werelden erboven.</p>	<p>והנה השם הנכבד הזכיר בדבור הראשון, אנכי ה'. וזה לא יוכל להבין רק מי שהוא חכם מופלא, כי כבר פירשתי בפרשת ואלה שמות (ראב"ע שמות פירוש שני ג': ט"ו), כי השם לבדו הוא העומד בלא שינוי, ואין זולתו שוכן עד, ולא כמוהו: יושב קדם סלה (תהלים נ"ה:כ'). והעמיד העולם העליון בכוחו, והעולם האמצעי בכח השם ובמלאכיו הקדושים שהם בעולם העליון, וזה העולם השפל שאנחנו בו מעמדו בכח השם, ובכח שני העולמים העליונים.</p>
<p>En kijk, het woord <i>Ik ben de Eeuwige</i> is voldoende voor de verstandige in ieder volk, want dat Hij de hemel en de aarde gemaakt heeft is nu bijna vijfduizend jaar geleden, dat erkent alleen Jisrael. En de wijzen van de volkeren ontkennen niet dat de Naam alleen hemel en aarde maakte, maar ze zeggen dat de Naam altijd doorgaat met maken zonder begin en zonder eind.</p>	<p>והנה יספיק למשכיל בכל גוי דבור אנכי ה', כי עשה השמים והארץ היום קרוב מחמשת אלפי שנה, ישראל לבדם מודים זה. וחכמי האומות אינם מכחישים כי השם לבדו עושה שמים וארץ, רק הם אומרים: כי השם הוא עושה תמיד בלי ראשית ואחרית.</p>
<p>En zie, de Naam deed tekenen en wonderen in Egypte, totdat Mosje hen uitleidde, om hen tot een God te zijn. En zo zegt Mosje: <i>Of heeft God geprobeerd een volk te komen uitkiezen</i> (Dev. 4:34). De betekenis is dat de Naam voor Jisrael deed wat Hij voor geen enkel volk deed. Immers de Naam schiep de midden-aarde, en Hij regeert over de beneden-wereld. Wat er is in de stand van de planeten van ieder volk aan goed of kwaad, dat overkomt het ook, want dat deelt de Naam aan hen toe. In de constellatie van Jisrael was het volgens hun planeet zo dat ze slaven zouden blijven. Maar de Naam, in zijn kracht, vanwege de liefde van de vaders, vernieuwde de tekenen in de beneden-wereld, die niet in overeenstemming waren met de machten van de midden-wereld. Hij bracht Jisrael buiten het domein van de planeten, zodat ze Hem tot een volk van erfelijk bezit werden. Daarom zeggen onze voorgangers z"l: Er is geen planeet voor Jisrael (TB Sjabbat). Ik zal dit nog nader uitleggen bij de</p>	<p>והנה השם עשה אותות ומופתים במצרים, עד שהוציאם משה להיות להם לאלהים. וככה אומר משה: או הנסה אלהים לבוא לקחת לו גוי (דברים ד': ל"ד). והטעם: שעשה השם לישראל מה שלא עשה לכל גוי, כי השם ברא העולם האמצעי, והוא מושל על עולם השפל, מה שיש במערכת מזל כל עם מטוב או רע כן יקרנו, כי חלק השם להם. והנה היתה במערכת ישראל כפי מזלם, להיות עוד עבדים. והשם בכחו, למען אהבת האבות, חדש אותות בעולם השפל, שלא היה בממשלת העולם האמצעי, והוציא ישראל מרשות המזלות להיותם לו לעם נחלה. ובעבור זה אמרו קדמונינו ז"ל: אין מזל לישראל (בבלי שבת קנ"ו). ועוד אבאר זה בדרך משלים</p>

weekafdeling Ki tissa (Ibn Ezra Sjemot, tweede verklaring, 33:21).	בפרשת כי תשא (ראב"ע שמות פירוש שני ל"ג:כ"א).
En zie, vanwege de tekenen die de Naam deed in Egypte zei Mosje: <i>Aan jou is het getoond ...</i> (Dev. 4:35). Want iedereen heeft dit gezien, de wijzen en die niet wijs zijn. En hij voegde er bij het verslag over het staan bij de berg Sinaj aan toe dat zij de stem van de Naam gehoord hadden, daarom staat er daarna geschreven: <i>Uit de hemel liet Hij je Zijn stem horen om je te instrueren</i> (Dev. 4:36).	והנה בעבור האותות שעשה השם במצרים, אמר משה: אתה הראת לדעת (דברים ד:ל"ה), שהכל ראו זה, חכמים ושאינן חכמים. גם הוסיף עוד דבור מעמד הר סיני ששמעו קול השם, על כן כתוב אחריו: מן השמים השמיעך את קולו ליסרך (דברים ד:ל"ו).
Aan het slot zei hij dat de absolute kennis eruit bestaat dat de mens in zijn hart overdenkt totdat het hem volstrekt klaar is dat de Naam er alleen is. Daarom zegt hij: <i>Nu moet je weten en in je hart herhalen ...</i> (Dev. 4:39). En Davied zegt: <i>En jij, Sjelomo, mijn zoon, ken de God van je vader en dien Hem</i> (Divre HaJamim I 28:9). En deze kennis ligt in het hart niet in de erkenning met de mond.	ואמר באחרונה כי הדעת הגמורה, ששייב האדם בלבו עד שיתברר לו בראיות כי השם הוא לבדו. על כן אמר: וידעת היום והשיבות אל לבבך (דברים ד:ל"ט). ואמר דוד: ואתה שלמה בני דע את אלהי אביך ועבדהו (דברי הימים א כ"ח:ט'), והדעת היא בלב לא בהודאת הפה.
Welnu, Hij heeft het voor de verstandige vermeld: <i>Ik ben de Eeuwige</i> , maar Hij heeft eraan toegevoegd: <i>Die je uitgeleid heeft</i> , zodat de verstandige en de onverstandige het zou begrijpen. Verder zei Hij: <i>Jouw God</i> . Want je bent het verschuldigd – vanwege het feit dat <i>Ik je uitgeleid heb uit het land Egypte</i> – dat je voor Mij een dienaar zult zijn die Mij dient, en dat je Mij tot een volk zult zijn; dan zal Ik voor jou tot een God zijn. Mosje heeft dit uitgelegd in de tekst die begint met de woorden <i>Ki jisj'olcha bincha</i> ('Wanneer je zoon je vraagt ...', Dev. 6:20). De betekenis van de vraag is: <i>Waarom zijn wij verschuldigd de geboden van de Naam te doen meer dan alle andere mensen, we hebben immers allemaal maar één Schepper?</i>	והנה הזכיר למשכיל: אנכי ה' , והוסיף: אשר הוצאתיך , שביין המשכיל ושאינו משכיל. ואמר אלהיך – כי אתה חייב בעבור שהוצאתיך מארץ מצרים להיות לי לעבד שתעבד לי ותהיה לי לעם, ואני אהיה לך לאלהים. ומשה פירש זה בפרשת כי ישאלך בנך (דברים ו:כ'), כי טעם השאלה, למה אנחנו חייבים לעשות מצות השם יותר מכל אדם, כי בורא אחד לכולנו.
En hij geeft daarop drie antwoorden. Het eerste: <i>Wij zijn slaven geweest van Farao in Egypte</i> (Dev. 6:21), en Hij deed dit grote goed voor ons, daarom zijn wij het verschuldigd om ons te houden aan alles wat Hij ons opdraagt, zelfs als we de betekenis van Zijn geboden niet begrijpen. Het tweede: deze geboden zijn er niet omdat Hij het nodig heeft, maar <i>voor ons ten goede alle dagen om ons in leven te houden</i> (Dev. 6:24). En het derde: <i>Het zal rechtvaardigheid zijn voor ons</i> (Dev. 6:25). zodat wij rechtvaardig zijn om de komende wereld te beërven.	והנה הזכיר שלש תשובות: האחת – עבדים היינו לפרעה במצרים (דברים ו:כ"א), והוא עשה לנו זאת הטובה הגדולה, על כן אנחנו חייבין לשמור כל מה שיצונו, אפילו לא היינו יודעים טעם מצותיו. והשנית – כי אלה המצות אינם לצרכו, כי לטוב לנו כל הימים לחיותנו (דברים ו:כ"ד). והשלישית – וצדקה תהיה לנו (דברים ו:כ"ה), שנהיה צדיקים לנחול העולם הבא.
De filosofen hebben uitgevonden dat materiële zaken tien aspecten hebben; dat zijn de primaire categorieën, waar niets boven staat. Het eerste is de essentie van iedere zaak, en die is blijvend. De andere negen zijn toevalligheden, en die zijn allemaal afhankelijk van het eerste, ze zijn daarmee verbonden, en ze komen daaruit voort. Want deze is als het cijfer 1 in het samengestelde getal 10, want het hele getal komt daaruit voort, en elke getal wordt daarin gevonden, want het is de basis.	ואנשי המחקר מצאו דברי הגופות שהם עשרה, והם ראשי כללים אין למעלה מהם. הראשון הוא עצם כל דבר, והוא עומד. והתשעה דברים כולם מקרים, וכולם נסמכים על הראשון, ונלויים אליו, וממנו יצאו, כי הוא כדמות האחד בחשבון עשרה, כי ממנו יצא כל חשבון, וכל חשבון ימצא בו, כי הוא היסוד.
Wel, dit eerste Woord dat de verheven Naam sprak omvat alle geboden van het hart, en de tong, en de daad. Immers, wie niet in zijn hart gelooft in de Naam, neemt ook geen gebod op zich. Een mens is verplicht Hem te vermelden op ieder moment, om hem te eren. En alles wat hij doet moet hij alleen doen om hem te eren. En hij moet zich niet verre houden van de geboden van het type 'doe niet', dan alleen	והנה זה הדבור הראשון שאמר השם הנכבד כולל כל מצות הלב והלשון והמעשה, כי מי שאינו מאמין בלבו בשם אין עליו מצוה. וחייב אדם להזכירו בכל רגע לכבודו, וכל מה שיעשה לא יעשנו רק בעבור כבודו. ולא ימנע עצמו ממצות לא תעשה, רק בעבור

<p>vanwege de eer van de Naam alleen. Zoals een mens een aalmoes geeft voor een arme, dan geeft hij dat niet uit respect voor de collectant, en ook niet opdat de mensen hem zullen prijzen. Want dan zou de waarde van de mens in zijn ogen groter zijn dan de waarde van de eer van de Naam, terwijl Die hem toch de rijkdom en overvloed gegeven heeft, wat hij dan weer kan weggeven om loon van de Naam te ontvangen.</p>	<p>כבוד השם לבדו. כאדם נותן צדקה לעני, לא יתנו בעבור כבוד הגבאי, ולא בעבור שישבחוהו בני אדם, כי אז תהיה מעלת האדם גבוהה בעיניו ממעלת כבוד השם, שנתן לו השם הון ועודף ממנו, מה שיוכל לתת לקבל שכר מהשם.</p>
<p>En evenzo degeen die een overtreding begaat in het geheim, opdat de zaak niet bekend worde aan de koning, of dat de mensen hem zien en hem als een minderwaardig persoon beschouwen. Degene die op zo'n manier denkt is gek, want zo staat er geschreven: <i>Zou Hij die het oog scheidt niet opmerken?</i> (Teh. 94:9). De Naam ziet de verborgenheden, die de mensen niet openlijk kunnen zien, want de Naam kent zijn gedachten en zijn geheim. En zie, hij vreest de koning die morgen kan sterven, zodat hij hem niet straft, en hij zou niet bang zijn voor de ware Koning in wiens hand zijn ziel zich bevindt, in deze wereld en in de komende.</p>	<p>וככה העובר עבירה בסתר, בעבור שלא יודע הדבר למלך, או יראוהו בני אדם ויקל בעיניהם. והחושב זה הרי זה משוגע, כי כן כתוב: אם יוצר עין הלא יביט (תהלים צ"ד:ט). והנה השם רואה במסתרים מה שלא יוכלו בני אדם לראות בגלוי, כי השם ידע מחשבותיו וסודו. והנה פחד מן המלך, שימות מחר, ולא יענישוהו, ולא יפחד מהמלך האמת, שנפשו בידו בעולם הזה ובבא.</p>
<p>De gaon, Rav Saadja, is de auteur van Azharot,¹⁹ en hij omvatte alle geboden in deze tien woorden.</p>	<p>והגאון רב סעדיה חבר אזהרות, וכלל כל המצות באלה עשרת הדברים.</p>
<p>We vinden de verheven Naam in de eerste vijf Woorden. Ik heb al uitgelegd dat het eerste Woord de basis is, en dat daarop alle geboden rusten. En daarna staat geschreven: <i>Je mag voor Mij niet hebben</i>. De zonde van wie niet gelooft in de Naam is groter dan de zonde van de afgodendienaar, want er zijn velen die geloven in de Naam, maar die offeren en offers verbranden voor afgoden, zoals wie offers verbranden voor de koningin van de hemel, omdat ze menen dat ze daar beter van worden, zoals ze zeggen: <i>Sinds we opgehouden zijn met offers te verbranden voor de koningin van de hemel</i>²⁰ ... hebben we aan alles gebrek. En er staat geschreven: <i>Ze vreesden de Eeuwige en ze dienden hun goden</i>. En zo stond het met Naäman: <i>Als ik me neerbuig in het huis van Rimmon</i>. Deze erkenden de Naam, alleen voegden ze aan Hem een ander toe, daarom staat in dit Woord de verheven naam geschreven.</p>	<p>ומצאנו השם הנכבד בה' דברים הראשונים, וכבר פירשתי כי הדבור הראשון הוא היסוד, ועליו כל בניני המצות. ואחריו כתוב: לא יהיה לך. ופשע מי שאינו מאמין בשם גדול מפשע עבודה זרה, כי יש רבים שהם מאמינים בשם, והם מזבחים ומקטרים לעבודה זרה, כמו המקטירים למלאכת השמים, שהם חושבים כי ייטיבו להם, כאשר אמרו: ומן אז חדלנו לקטר למלאכת השמים {וגו'} חסרנו כל (ירמיהו מ"ד:יח), וכתוב: את ה' היו יראים ואת אלהיהם היו עובדים (מלכים ב' י"ז:ל"ג), וככה נעמן: בהשתחויתי בית רמון (מלכים ב' ה':י"ח). הנה אלה מודים בשם, רק משתתפים עמו אחר, על כן בדבור זה כתוב השם הנכבד.</p>
<p>En hij staat ook geschreven in het derde Woord, want de zonde van het valselyk zweren is minder erg dan die van afgodendienst, ook al maakt hij de Naam in het openbaar te schande. Misschien handelt deze zo vanwege boosheid of noodzaak, terwijl hij in zijn hart gelooft in de Naam, en geen ander aan Hem toevoegt.</p>	<p>והדבור השלישי גם הוא כתוב, כי פשע הנשבע לשקר פחות מעבודה זרה, רק הוא בזה השם בגלוי, אולי עשה זה בעבור כעס או צורך, כי בלבו מאמין בשם, ולא ישתתף עמו אחר.</p>
<p>In het vierde Woord staat de Naam geschreven, want Hij rustte op de zevende dag. En zie, degene die werk verricht op de Sjabbat ontkent daarmee het scheppingswerk. En deze zonde is weer minder erg dan het uitspreken van Zijn Naam voor niets.</p>	<p>ובדבור הרביעי כתוב השם, ששבת ביום השביעי, והנה העושה מלאכה בשבת הוא מכחש במעשה בראשית. וזה הפשע פחות מאשר ישא את שמו לשוא.</p>
<p>En het vijfde Woord is geschreven met de Naam, want de ouders zijn Zijn partners in Zijn schepping. En zie, wie hen niet eert is als iemand die de Naam niet eert.</p>	<p>והדבור החמישי כתוב השם, כי האבות משתתפים עמו ביצירתו, והנה מי שלא יכבדם, כמי שאינו</p>

19 *Azharot*, vermaningen, zijn liturgische gedichten over, over versificaties van de 613 geboden. Het oudste voorbeeld is te vinden in de siddoer van Saadja Gaon, 10e eeuw.

20 De gebruikelijke edities geven למלכת השמים, maar sommige handschriften hebben de lezing als in het commentaar van Ibn Ezra: למלאכת השמים.

	מכבד השם.
<p>En de vijf overgebleven Woorden hebben betrekking op de medemens. De eerste is de ergste, nl. dat men de ziel van het lichaam scheidt. En die erna betreft de roof van het lichaam. En die daarna dat is <i>Je mag geen geld stelen</i>. En die daarna met de tong. En tenslotte verlangen met het hart.</p>	<p>וחמישה הדברים הנותרים הם כנגד האדם: והראשון הוא הקשה, שהוא להפריד הנשמה מעל הגוף. ואשר אחריו אונס בגוף. ואשר אחריו שהוא לא תגנוב בממון. ואחרי כן בלשון. והאחרון חמוד בלב.</p>
<p><i>Je mag niet voor Mij hebben</i>, de Schrift zegt <i>goden</i> in overeenstemming met de gedachten van degenen die hen dienen, zoals hij ook spreekt van <i>Chananja, de profeet en de mannen achtervolgden hen</i>. Zo ook spreekt Sjemoeël: <i>Waarom heb je mij verontrust door mij omhoog te laten komen?</i> want de Schrift is in overeenstemming met het idee van Sjaael, maar dit is niet de plaats dat uit te leggen.</p>	<p>(ג) לא יהיה לך – דבר הכתוב אלהים כנגד מחשבות עובדימו, כמו: ויאמר חנניה הנביא (ירמיהו כ"ח:ה'), והאנשים רדפו אחריהם (יהושע ב'ז'). וככה דבר שמואל: למה הרגתני לעלות אותי (שמואל א כ"ח:ט"ו), כי הכתוב כפי מחשבת שאול, ואין זה מקומו לפרש אותו.</p>
<p>De betekenis van <i>ten overstaan van mij</i> is te vergelijken met <i>Haran stierf ten overstaan van Terach</i>. Dit betekent dat hij bij hem was en hem zag sterven. Zo ook: <i>Elazar en Itamar werden priester ten overstaan van hun vader Aäron</i>. Dit is de betekenis: Aangezien Ik jouw God ben, en Ik altijd overal te vinden ben, en Ik zie wat je doet, is het niet passend dat je aan Mij andere goden toevoegt. Eén van de wijzen van hart zei: Maak je meester niet boos terwijl hij je kan zien.</p>	<p>וטעם על פני – כמו: וימת הרן על פני תרח (בראשית י"א:כ"ח), שהיה נמצא אתו וראה אותו. וככה: ויכהן אלעזר ואיתמר על פני אהרן אביהם (במדבר ג'ד'). והנה הטעם: אחר שאני אלהיך, ואני נמצא תמיד בכל מקום, ואני רואה מה שתעשה, אין ראוי שתשתף עמי אלהים אחרים. ואמר אחד מחכמי לב: אל תכעיס אדניך והוא רואה אותך.</p>
<p>En zie, dit gebod, namelijk <i>Je mag niet voor Mij hebben</i>, is gericht op het hart; maar ook op de mond, echter, er is in Tora geen negatief gebod gericht op het hart dan dit alleen. Wanneer een mens voor getuigen zegt dat hij een moord of overspel gaat plegen dan wordt hij niet op zijn woord gedood, als hij de daad niet verricht heeft, Maar wie zegt Kom laten we andere goden gaan aanbidden, van hem beveelt de Schrift <i>Hij moet zeker gedood worden</i>. En het gaat om de handeling in <i>Je mag geen beeld uitsnijden</i> of enig beeld van hout of steen. Je mag niet door enig handwerk iets maken dat lijkt op wat er in de hemel is.</p>	<p>והנה זאת המצוה, שהוא לא יהיה לך – בלב, גם בפה, כי אין בתורה מצות לא תעשה בלב כי אם זו. כי אדם אומר לפני עדים, כי הוא הולך לרצוח או לנאוף, לא יהרג בעבור דבורו אם לא עשה מעשה. והאומר: נלכה ונעבדה אלהים אחרים, צוה הכתוב: כי הרג תהרגנו (דברים י"ג). ובמעשה, לא תעשה לך פסל – וכל תמונה עץ או אבן. ולא תעשה בשום אומנות תמונה – שהיא בשמים.</p>
<p>En hij spreekt van <i>boven</i>, omdat de hemel aan alle kanten boven de aarde is, en er is geen vorm in de hemel, dan de achtenveertig vormen.²¹ En de wijzen op het terrein van deze vormen doen dingen die niet behoren, en hun bezigheden staan dichtbij afgodendienst.²²</p>	<p>ואמר ממעל – שהם למעלה על הארץ מכל צד, ואין תמונות בשמים, רק שמונה וארבעים צורות. וחכמי הצורות עושים דברים אשר לא כן, ומעשיהם קרובים לעבודה זרה.</p>
<p><i>En wat beneden op de aarde is</i>, dat wil zeggen onder de hemel. En er zijn vele gelijkenissen, maar die worden uitgelegd bij de weekafdeling 'we-etchanan'. Zo ook in <i>het water</i>. De Schrift zegt het zo: <i>onder bij de aarde</i> en niet 'onder de aarde,' omdat het water en de aarde één bol vormen.</p>	<p>(ד) ואשר בארץ מתחת – שהוא מתחת השמים. והתמונות רבות כאשר הם מפורשות בפרשת ואתחנן, גם כן: במים. ואמר כן הכתוב: מתחת לארץ – ולא אמר: מתחת הארץ, כי המים והארץ כמו כדור אחד.</p>
<p><i>Je mag je niet voor hen neerbuigen</i>. Zoals de kenners van de vormen doen, die menen dat ze de macht van de hogere wezens kunnen doen afdalen voor de behoefte van één persoon. <i>Je mag hen niet dienen</i>, door aan hen te offeren en offers te verbranden, oftewel in het algemeen <i>je mag niet hebben</i>. <i>Jullie mogen de naam van vreemde goden niet vermelden, en die mag niet gehoord worden in je mond</i>. En in het boek Jehosjoea: <i>en geen eed doen afleggen</i>.</p>	<p>(ה) לא תשתחוה להם – כאשר הם עושים בעלי הצורות החושבים כי יוכלו להוריד כח עליונים למטה לצורך האחד. ולא תעבדם – לזבח ולהקטיר להם. ובכלל לא יהיה לך: ושם אלהים אחרים לא תזכירו לא ישמע על פיד (שמות כ"ג:י"ג). ובספר יהושע: ולא תשביעו (יהושע כ"ג:ז').</p>

21 De achtenveertig sterrenbeelden.

22 Denk aan toekomstvoorspellingen en magische praktijken.

<p>En de betekenis van <i>een jaloerse God</i> – dat is terecht, nadat de Naam je heeft geschapen en je in leven heeft gehouden, hoe zou je Zijn eer aan geven aan een ander, die geen goed doet en geen kwaad. De betekenis van ‘God’ – om je duidelijk te maken dat Hij machtig is en dat Hij op ieder moment wraak op je kan nemen, en dat jij jezelf niet van Hem kunt redden. Jirmejahoe heeft opgemerkt: <i>Immers, wie zure druiven eet, diens tanden worden slee</i>. En in het boek Jechezkel is uitgelegd: De verheven Naam heeft gezworen dat <i>de zoon niet de overtreding van de vader hoeft te dragen</i>. Als dat zo is, wat is dan de betekenis van <i>Die de zonde van de vaderen bezoekt aan de kinderen</i>. En het antwoord is datr Jechezkel uitlegt dat indoen de vader goddeloos is, maar de zonen zijn wegen niet volgt, dat hij dan de overtreding van de vader niet hoeft te dragen, want het bezoeken van de overtreding is verbonden met <i>degenen die Mij haten</i>. De betekenis van het bezoeken is als die van het gedenken, zoals: <i>En de Eeuwige bezocht Sara</i>, dat is zoveel als de Eeuwige dacht aan haar. Maar de Naam is lankmoedig met de goddeloze, misschien keert hij terug van zijn zonde, of brengt hij een zoon voort die beter is dan hij. Maar als hij de wegen van zijn vader volgt, en zo ook het derde en vierde geslacht, dan zal de Naam zijn woede niet weerhouden van het vierde geslacht want in hem zal de herinnering aan hen allen ten onder gaan, want de Naam herinnert zich wat de vader deed, en wat de zoon deed, en de kleinzoon en Hij zal zich niet inhouden bij de vierde. Kleinkinderen worden kinderen genoemd, en zo neemt de Schrift een korte weg, want uit het woord derde en vierde begrijpt de mens dit.</p>	<p>וטעם אל קנא – כי דין, אחר שהשם בראך והוא מחיה אותך, איך תתן כבודו לאחר, אשר לא ייטיב ולא ירע. וטעם אל – להודיעך שהוא תקיף ויוכל להנקם ממך בכל רגע, ולא תוכל להנצל ממנו. הזכיר ירמיהו: כי האכל הבסר תקחינה שניו (ירמיהו ל"א:כ"ט), ובספר יחזקאל מפרש, כי השם הנכבד נשבע: כי בן לא ישא בעון האב (יחזקאל י"ח:כ). אם כן מה טעם: פוקד עון אבות על בנים. והתשובה: שיחזקאל פירש אם היה האב רשע ולא הלך הבן בדרכיו, לא ישא עון אביו, כי פקידת העון היא קשורה על שונאי. וטעם פקידה כמו זכירה כמו וה' פקד את שרה (בראשית כ"א:א). שהוא כמו ויזכור ה'. כי השם יאריך לרשע, אולי ישוב מחטאו ויוליד בן שהוא טוב ממנו. והנה אם הלך בדרכי אביו, וגם הדור השלישי, גם הדור הרביעי, השם לא יאריך אפו לרביעי, כי בו יאבד זכר כולם, כי השם יזכור מה שעשה האב, ומה שעשה הבן, ובן הבן, ולא יאריך לרביעי. אם היו כך עד ארבעה דורות שונאי השם כלם. כי בו יאבד זכר כולם. כי השם יזכור מה שעשה האב ומה שעשה הבן ובן הבן. על כן לא יאריך לרביעי ובני הבנים נקראים בנים על כן אחז דרך קצרה כי ממלת שלשים ורבעים יבין האדם זה:</p>
<p>En staat geschreven: <i>en die genade doet een duizenden</i>. Elders staat <i>tot het duizendste geslacht</i>. Sommige mensen denken dat dit een probleem is, maar dat is het niet. Want er staat geschreven: als je Mijn geboden in acht neemt dan zal de Naam voor jou het verbond in acht nemen en de genade die Hij gezworen heeft aan je vaderen, dat zijn de drie aartsvaders. Dat is de betekenis van: <i>Hij neemt het verbond en de genade in acht (etc) tot het duizendste geslacht</i>.</p>	<p>(ו) כתוב: ועשה חסד לאלפים – וכתוב: לאלף דור (דברים ז:ט). ובני אדם יחשבו כי זו שאלה, ואיננה, כי כתוב: אם תשמר מצותי, ישמור לך השם הברית והחסד אשר נשבע לאבותיך, שהם השלשה אבות. וזה: שומר הברית והחסד {וגו'} לאלף דור (דברים ז:ט).</p>
<p>Het gaat in deze tekst wel om iets anders dat is dat Hij genade bewijst aan duizenden – dat betekent: zonder einde. En deze zaak kan men op twee manieren uitleggen. De ene is dat de Naam genade bewijst aan degenen die Hem liefhebben, zodat hun zielen in stand blijven voor altijd, voor duizend maal duizenden geslachten. En de tweede is dat Naam het goede doet voor hun kinderen, wanneer ze zijn als zij, zonder einde. Zo zegt Davied al: <i>Maar de genade van de Eeuwige is van eeuwigheid tot eeuwigheid voor hen die Hem vrezen, en Zijn rechtvaardigheid voor de kinderen van de kinderen</i>. En wel, er is geen twijfel aan dat de genade van de Naam voor eeuwig is voor hen die Hem vrezen, maar omdat er vermeld is: <i>en Zijn rechtvaardigheid voor de kinderen van de kinderen</i> in overeenstemming met <i>en Zijn rechtvaardigheid houdt voor altijd stand</i> is het nodig om uit te leggen dat dit zo is als de kinderen goed zijn, daarom wordt daarna gezegd dat het geldt voor degenen die Zijn verbond houden. En in de afdeling <i>Ki tissa</i> zal ik je uitleggen hoe het aspect van het bezoeken van de zonden van de vaderen gecombineerd kan worden met het aspect van de barmhartigheid.</p>	<p>ובפרשה זו אמר דבר אחר, והוא: שהוא עושה חסד לאלפים – והטעם: אין קץ. וזה הדבר יתפרש לשני ענינים: האחד – שהשם יעשה חסד לאוהביו, שתעמודנה נשמותם לעולם לאלף אלפי דורות. והשני – כי יעשה השם טוב לבניהם, שהם כמוהם עד אין קץ. וכבר אמר דוד: <i>וחסד ה' מעולם ועד עולם על יראיו וצדקתו לבני בנים</i> (תהלים ק"ג:י"ז). והנה אין ספק, כי חסד השם הוא לנצח על יראיו, ובעבור שהזכיר: <i>וצדקתו לבני בנים</i>, על דרך: <i>וצדקתו עומדת לעד</i> (תהלים ק"א:ג), הוצרך לפרש אם היו הבנים טובים, על כן אמר אחר כן: לשומרי בריתו. ובפרשת כי תשא אפרש לך איך תכנס מדת פוקד עון אבות במדת רחמים (ראב"ע שמות פירוש שני ל"ד:ז).</p>
<p>Het woord <i>voor hen die van Mij houden</i>, dat zijn de vromen.</p>	<p>ומלת לאהבי – הם החסידים. ולשומרי מצותיו – הם</p>

<p><i>En voor degenen die Mijn geboden houden, dat zijn de rechtvaardigen.</i></p>	<p>הצדיקים.</p>
<p><i>Je mag de naam ... niet gebruiken, 'naam' is als 'vermelding,' en het dient om een teken te zijn voor de genoemde, (de laatste term) echter in de heilige taal soms met betrekking tot het hart en soms tot de mond. Maar de naam wordt alleen door de mond gebruikt, en zo vinden we dat Davied zegt: Niet zal ik hun namen op mijn lippen nemen. Nu is de betekenis van het vermelden van de Naam, dat zoals de Naam waarheid is, zo is zijn woord waarheid. Als dus zijn woord geen stand houdt, dan lijkt hij als iemand die de Naam loochent. Het is gewoonte bij de Egyptenaren tot op heden, wanneer iemand zweert bij het hoofd van de koning en zijn woord niet houdt, dat hij des doods schuldig is. Al zou hij zijn gewicht in goud betalen, hij zou niet in leven blijven, omdat hij de koning in het openbaar heeft beledigd. Als het zo staat met een koning van vlees en bloed, wiens begin niets voorstelt, en wiens koningschap en einde niets voorstelt, hoeveel duizenden malen is dan niet een mens het verschuldigd om erop toe te zien dat zijn tong niet laat struikelen door zijn mond de gelegenheid te geven zijn ziel te laten zondigen.</i></p>	<p>(ז) לא תשא את שם – שם הוא כמו זכר, והוא מושך²³ להיותו סימן לנקרא. רק ימצא זכר בלשון הקדש, פעם בלב פעם בפה. רק השם הוא נשוא בפה, וכן מצאנו דוד אמר: ובל אשא את שמותם על שפתי (תהלים ט"ז:ד). והנה טעם לזכור השם, כי כאשר הוא השם אמת, כן יהיה דברו אמת. והנה אם לא יקיים דברו יראה כאילו הוא מכחיש את השם. ומנהג אנשי מצרים עד היום, אם אדם ישבע בראש המלך ולא יקיים את דברו, הוא בן מוות. ואם נתן כופר משקלו זהב, לא יחיה, בעבור כי הוא בזה את המלך בפרהסיא. ואם כן למלך בשר ודם, שתחלתו הבל ומלכותו ואחריתו הבל, כמה אלף אלפי פעמים חייב אדם להשמר שלא תכשילוהו לשונו לתת פיו להחטיא את נפשו²⁴.</p>
<p>Wij hebben gezien, dat Jisrael in het openbaar een eed zwoer in zake de bijvrouw in Giv'a – en daar was Pinchas, de hogepriester – en wij hebben vastgesteld dat degenen die de eed overtraden gedood werden, en dat waren de mensen van Javesj Gil'ad, mannen, vrouwen en kinderen,²⁵ en zo handelt men niet met degenen die de Sjabbat ontheiligen. Ook hebben we gezien dat Sjaoel Jonatan zocht te doden, terwijl deze niet op de hoogte was van de eed. En we zagen dat de Naam een hongersnood over het land bracht vanwege Sjaoel en zijn familie, omdat zij zich niet hielden aan de eed van de vorsten, die ze gezworen hadden met de Giv'onieten.²⁶ Maar toen <i>het huis van het bloed</i> gedood was liet God zich gunstig stemmen voor het land. En Sjlomo zei tot Sjim'i: <i>Heb ik je niet laten zweren bij de Eeuwige?</i></p>	<p>והנה ראינו בעבור שנשבעו ישראל ברבים על דבר פילגש בגבעה, ושם היה פנחס כהן הגדול, ומצאנו שנהרגו העוברים על השבועה, והם אנשי יבש גלעד אנשים ונשים וטף, וכן לא יעשה אפילו במחללי שבת. וגם ראינו בקש שאול להרוג יהונתן, והוא לא שמע השבועה. וראינו שהביא השם רעב לארץ בעבור שאול וביתו, שעברו על שבועת הנשיאים שנשבעו לגבעונים (יהושע ט"ז:ט"ו). וכאשר נהרגו בית הדמים (שמואל ב כ"א:א), אז: ויעתר אלהים לארץ (שמואל ב כ"א:ד). ושלמה אמר לשמעיה: הלא השבעתיך ביי (מלכים א ב:מ"ב).</p>
<p>Over het geheel: in de tien Woorden hebben we niet gevonden dat er expliciet sprake is van een goed loon, behalve bij het eren van vader en moeder. En de straf wordt niet expliciet gemaakt, behalve bij de afgodendienst en het uitspreken van de Naam voor niets. En velen denken dat degene die de Naam voor niets uitspreekt geen grote overtreding heeft begaan. Ik zal laten zien dat dit ernstiger is dan alle verboden die erna komen. Want de moordenaar en de overspelige – dat zijn zware overtredingen – kan niet op ieder willekeurig moment moorden of overspel bedrijven, omdat hij bevreesd is. Maar wie er een gewoonte van maakt om voor niets te zweren, legt op één dag ontelbare eden af. En hij is zo aan deze overtreding gewend dat hij niet meer weet dat hij zweert. En als iemand hem daarom bersipt: waarom zweer je nu een eed, dan zal hij zweren dat hij niet zweert. Dat komt door de regelmatige gewoonte, want alles wat hij zegt laat hij vooraf-</p>	<p>והכלל: לא מצאנו בעשרת הדברים, שכתוב שכל טוב מפורש – רק בכבוד אב ואם, ולא עונש מפורש – רק בעבודה זרה ובנשיאות השם לשוא. ורבים חושבים, כי הנושא השם לשוא לא עשה עבירה גדולה. ואני אראה לו כי הוא הקשה מכל לאווין הבאין אחריה. כי הרוצח והנואף, שהם עברות קשות, לא יוכל בכל עת לרצוח ולנאוף, כי יפחד. ואשר הרגיל עצמו להשבע לשוא, ישבע ביום אחד שבועות אין להם מספר, וכל כך הוא רגיל בעבירה זאת שלא ידע שנשבע. ואם אדם יוכיחנו: למה נשבעת עתה, אז ישבע שלא נשבע. ומרוב רגילתם, כי לפני כל דבור שידברו יקדמו השבועות, והוא להם</p>

23 Andere versies lezen מיושר dan wel מושם.

24 Een andere versie geeft את בשרו לזכור לשוא 'zijn lichaam door voor niets te vermelden', in plaats van נפשו. Deze lezing lijkt waarschijnlijker wegens Kohelet 5:5 אֶל-תִּתֶּן אֶת-פִּיךָ לְחַטֵּיא אֶת-בְּשׂוּרֶךָ.

25 Zie Sjoftim 20-21; de priester Pinchas ziet blijkbaar ook geen mogelijkheid de moordpartij te stoppen.

26 Vgl. Jehosj. 9:15

gaan door de eedformule, en dat is voor hen helder taalgebruik.	לשון צחות.
En als Jisrael nu alleen maar deze overtreding eigen zou zijn, dan zou dat al voldoende zijn om de ballingschap langer te doen duren, en een slag toe te voegen aan onze slagen. Ik zal je hun dwaasheid laten zien. Immers, de moordenaar – als hij zijn vijand vermoordt, vervult zijn behoefte aan wraak. Zo ook de echtbreker op zijn moment, en de dief, die vindt zijn genoeg in zijn behoefte, en tot de leugenaar – om te verzoen, of te wreken. Maar zie, degene die leugenachtig zweert op ieder moment dat er geen reden is tot een eed, die ontwijft de Naam des hemels in het openbaar, zonder dat er sprake is van genoeg aan zijn kant.	ואילו לא היה בישראל רק זאת העבירה לבדה, תספיק להאריך הגלות ולהוסיף מכה על מכותיו. ואני אראה לך שגעונם, כי הרוצח – אם רצח אויבו, מלא תאותו בנקמתו. גם הנואף כן לפי שעתו, והגנב – מצא הנאתו לצרכו, ועד שקר – להתרצות או להנקם. והנה הנשבע לשקר – בכל עת שאין עליו שבועה, הוא מחלל שם שמים בפרהסיא, בלא הנאה שיש לו.
<i>Gedenk</i> – de betekenis van <i>door die te heiligen</i> volgt uit wat er na staat: <i>zes dagen zul je werken</i> . En dit is de uitleg van <i>en je moet hem heiligen</i> : de Naam rustte op die dag van al Zijn werk. De reden is datg het verbonden is met <i>Hij zegende</i> , zoals er geschreven staat in de tekst die begint met <i>'wajchoeloe,'</i> namelijk dat de Naam die dag heiligde en ervoor zorgde dat de ziel meer wijsheid zou ontvangen dan op alle andere dagen. Daarom staat er ook geschreven: <i>De Eeuwige zegende</i> . En ik heb dit al uitgelegd bij 'Een psalm een lied voor de dag van de Sjabbat'.	זכור – טעם לקדשו, הוא הכתוב אחריו: ששת ימים תעבד (שמות כ:ח'). וככה פירושו: ויקדשהו (שמות כ:י') – שהשם שבת בו מכל מלאכתו. וטעם, להיותו דבק עם: ברך , כאשר הוא כתוב בפרשת ויכלו, כי השם קדש זה היום וזמנו לקבל הנפש תוספת חכמה יותר מכל הימים, על כן כתוב: ברך ה' . וכבר פירשתי זה במזמור שיר ליום השבת (ראב"ע תהלים פירוש ראשון צ"ב: ה').
We hebben al gezien dat het sjmitta-jaar lijkt op de Sjabbat. Want het is ook de zevende, onder de jaren. En de Naam beval de Tora ter lezen aan het begin van het jaar, ten overstaan van mannen, vrouwen en kinderen. En Tora noemt de reden: <i>opdat ze het zullen horen, en opdat ze zullen leren en in acht zullen nemen</i> . Kijk, de Sjabbat werd gegeven om het werk van de Naam te begrijpen en om in Zijn Tora te studeren. En zo staat het geschreven: <i>Want U, Eeuwige, hebt mij blij gemaakt door Uw werk</i> . Immers, alle dagen van de week is de mens bezig met wat hij nodig heeft, en daarom is het gepast om zich af te zonderen, zodat hij kan rusten vanwege de eer van de Naam. Hij moet niet bezig zijn zelfs niet met de waarde van zijn bezigheden die achter de rug zijn, of wat hij overlegt te doen. En zo spreekt de profeet: <i>... zonder je eigen zin te doen, en van zaken te spreken</i> . Het was de gewoonte van Jisrael om tegen Sjabbat naar de profeten te gaan, zoals: <i>Waarom zou je vandaag naar hem toegaan, het is geen nieuwe maand en geen Sjabbat</i> .	ראינו כי שנת השמיטה דומה לשבת, כי גם היא שביעית בשנים, וצוה השם שיקראו התורה בתחלת השנה נגד האנשים והנשים והטף, ואמר הטעם: למען ישמעו ולמען ילמדו... ושמרו (דברים ל"א:י"ב). והנה השבת נתנה להבין מעשה השם ולהגות בתורתו. וככה כתוב: כי שמחתני ה' בפעלך (תהלים צ"ב:ה'), כי כל ימי השבוע אדם מתעסק בצרכיו, והנה זה ראוי להתבודד וישבות בעבור כבוד השם, ולא יתעסק אפילו לשוח בעסקיו שעברו, או מה יועץ לעשות. וככה אמר הנביא: ממצוא חפצך ודבר דבר (ישעיהו נ"ח:י"ג). ומנהג ישראל היה ללכת סמוך לשבת אצל הנביאים, כמו: מדוע את הולכת אליו היום לא חדש ולא שבת (מלכים ב ד:כ"ג).
Ik heb al vermeld dat de betekenis van iemand die werk verricht op Sjabbat is dat hij het scheppingswerk ontkent, maar niet dat hij de geëerde Naam ontkent.	וכבר הזכרתי (ראב"ע שמות פירוש שני כ:ב'), כי טעם כל עושה מלאכה בשבת הוא מכחש במעשה בראשית, רק איננו מכחש השם הנכבד.
En zie, er is geen twijfel aan dat het woord <i>je moet niet doen</i> iedereen omvat die de geboden moet onderhouden; daarom is de betekenis van <i>je zoon en je dochter</i> de kleinen voor wier rust je verantwoordelijk bent. Jij bent het verschuldigd hen te bewaken, zodat ze niet iets doen dat jou verboden is te doen. Zo ook <i>je slaaf en je slavin</i> , omdat die in jouw macht is. Jij bent het verschuldigd dat je hem bewaakt, zodat je het niet toelaat dat hij werk doet voor een ander. Zo niet, dan overtreedt je het gebod <i>opdat je slaaf en je slavin rusten zoals jijzelf</i> . Zo heeft Mosje, onze meester, het uitgelegd op de manier die we hebben vermeld. Op deze manier is het aanvaardbaar dat de vreemdeling in jouw poorten woont, nl.	והנה אין ספק כי מלת לא תעשה כוללת כל מי שהוא בן מצוה על כן טעם בנך ובתך – הקטנים שבינתן עליך, ואתה חייב לשמרם שלא יעשו דבר שהוא אסור לך לעשות. וככה: ועבדך ואמתך – שהוא ברשותך, אתה חייב שתשמרהו ולא תניחהו שיעבוד לאתה. ואם לאו, אתה עובר על מצות: למען ינוח עבדך ואמתך כמוך (דברים ה:י"ג), כאשר פירש משה אדוננו על הדרך שהזכרתי (ראב"ע שמות פירוש שני כ:א'). ועל זה התנאי ידור הגר

<p>dat hij geen werk verricht op Sjabbat en Jom haKippoeriem. Daarom wordt hij ook beschreven in de tweede versie: <i>de vreemdeling</i>. Zo ook in kwesties van seksuele overtredingen; op deze manier is het aanvaardbaar dat hij bij je woont wanneer hij de regels op dit punt in acht neemt; hetzelfde geldt voor het eten van bloed.</p>	<p>בשעריך, שלא יעשה מלאכה בשבת וביום הכפורים, על כן נכתב בשנייה: הגר (דברים ה' י"ג). וככה בעריות, על זה התנאי ידור שישמור העריות, וככה באכילת הדם.</p>
<p>We hebben bij Jirmejahoe gezien dat hij strikt was op het punt van het Sjabbatgebod, en hij zegt heel duidelijk: Ook al was het besluit vastgelegd betreffende Jeroesjalajim dat het vernietigd zou worden, als Jisrael zou terugkeren door de Sjabbat in acht te nemen, zoals hen was bevolen, dan zouden ze niet weg van hun woonplaats in ballingschap gevoerd zijn, en dan zouden de zetels van het koningschap van het huis van David nog in Jeroesjalajim staan.</p>	<p>וראינו בירמיהו שהחמיר במצות שבת, ואמר מפורש: אף על פי שנגזרה גזרה על ירושלים שתחרב, אם ישובו ישראל לשמור את השבת כאשר צו, לא יגלו ממקומם, ויעמדו בירושלים כסאות מלכות בית דוד (ירמיהו י"ז: כ"ד-כ"ה).</p>
<p><i>Eer je vader</i>. Ik heb al opgemerkt dat in de eerste vijf woorden de Naam wordt vermeld, de Naam compleet met <i>je God</i>. Het woord ja'arichoen (<i>mogen zij verlengd worden</i>) is een transitief werkwoord, want zij zullen de oorzaak zijn. En het bewijs: <i>Opdat jullie de dagen lang maken; en jij maakt de dagen lang</i>. Vanwege het gebod dat je uitvoert wordt je bevonden de persoon te zijn die je dagen verlengt.</p>	<p>(יא) כבד את אביך – כבר הזכרתי (ראב"ע שמות פירושו שני כ"ב): כי בחמשה דברים הראשונים זכר השם, ושם עם כולם: אלהיך. ומלת יאריכון – פעל יוצא, כי הן יהיו סבה. והעד: ולמען תאריכון ימים (דברים י"א: ט), והארכת ימים (דברים כ"ב: ז) – בעבור המצוה שתעשה נמצאת אתה מאריך ימך</p>
<p>En Tora zegt: <i>op de bodem</i>²⁷ want zolang Jisrael dit gebod bewaart worden ze niet vandaar in ballingschap gevoerd, zoals er geschreven staat: <i>Vader en moeder hebben ze veracht binnen jou</i>.²⁸ En kijk, in het gebod 'Eer vader' ligt opgesloten dat men niet het tegenovergestelde doet, namelijk dat men zou vervloeken of verachten. Degeen die vervloekt is des doods schuldig, want de toehoorders horen de vloek uit zijn mond. Maar men is dit niet schuldig vanwege de verachting, want de verachting kan ook gedaan zijn in het verborgene. Daarom beveelt de Schrift dat hij zal zijn onder het woord 'vevloekt' zoals allen die beschreven zijn dat zij in het verborgene zijn.</p>	<p>ואמר על האדמה, כי כאשר ישמרו ישראל זאת המצוה לא יגלו ממנה, דכתוב: אב ואם הקלו בך (יחזקאל כ"ב: ז). והנה במצות כבוד אב, שלא יעשה ההפך, שיהיה מקלל או מקלה. וחייב מיתה על המקלל, כי השומעים ישמעו הקללה מפיו. ולא חייב כן על המקלה, כי המקלה יוכל לעשות כן גם בסתר, על כן צוה הכתוב שיהיה במלת ארור, וכל הכתובים שהם בסתר (דברים כ"ז).</p>
<p><i>Je mag geen moord plegen</i> noch met je hand, noch met je tong, door over iemand vals getuigenis af te leggen, zodat hij ter dood wordt gebracht, of doordat je roddelt, of doordat je iemand met opzet slechte raad geeft waarvan je weet dat hij erdoor zal sterven, of doordat jou een geheim bekend is waarme je iemnd zou kunnen redden van de dood, als je het hem zou openbaren, want al je het niet bekend maakt dan ben je een moordenaar.</p>	<p>(יב) לא תרצח – בידך או בלשונך, להעיד עליו שקר להמיתו, או להיותך רכיל, או לתת לו עצה רעה בזדון שתדע שיהרג, או שנגלה לך סוד שתוכל להצילו מן המות אם תגלהו לו, ולא גלית אתה כמו רוצח.</p>
<p><i>Je mag geen overspel plegen</i>. Velen denken dat er allen maar sprake is van overspel wanneer het gaat om een gehuwde vrouw, want zij hebben gevonden <i>degene die overspel pleegt met de vrouw van zijn naaste</i>. Want is de reden om dit te zeggen direkt nadat er gezegd is: <i>die overspel pleegt met een gehuwde vrouw</i>. Maar de uitleg is niet zoals zij denken.</p>	<p>לא תנאף – רבים חשבו כי אין ניאוף כי אם עם אשת איש, בעבור שמצאו אשר ינאף את אשת רעהו (ויקרא כ"י), כי מה טעם לומר זה אחר שאמר: אשר ינאף את אשת איש (ויקרא כ"י). ואין פירושו כאשר חשבו.</p>
<p>Kijk, direkt ervoor staat geschreven: <i>wie zijn vader en zijn moeder vervloekt, moet zeker ter dood worden gebracht. Hij heeft zijn vader en zijn moeder vervloekt; zijn bloed is aan hemzelf</i>. Dat betekent: Hij heeft een grote overtreding begaan door het vervloeken van zijn ouders die hem voortbrachten. En zo ook <i>degene die overspel pleegt met de vrouw van zijn</i></p>	<p>והנה למעלה כתוב: אשר יקלל את אביו ואת אמו מות יומת, אביו ואמו קלל דמיו בו (ויקרא כ"ט). והטעם: כי עבירה גדולה עשה שקלל אבותיו שהולידוהו. וככה: אשר ינאף את אשת רעהו, והוא</p>

27 Veel MSS en edities geven hier הארץ הטובה אשר נתן לך: 8, 10: על הארץ הטובה.

28 NI. Jeroesjalajim.

<p><i>naaste</i>, terwijl hij het verschuldigd is zijn naaste lief te hebben als zichzelf. Het woord נאוף (<i>ni'oeef</i>) betekent 'ongoorloofde geslachtsdaad'. En kijk er staat geschreven: <i>Ze bedreef overspel met steen en hout</i>. Maar het is niet passend om deze afschuwelijkheid in het openbaar te bespreken.</p>	<p>חייב לאהוב לרעהו כמוהו. ומלת נאוף כמו: זנות. והנה כתוב: ותנאף את האבן ואת העץ (ירמיהו ג' ט'), ואין ראוי לפרסם התועבה הזאת. אמר</p>
<p>Rav Saädja Gaon zegt: Er zijn vele gradaties van ongeoorloofd geslachtsverkeer. Onder de lichtste soort hoort het slapen met een maagd of een weduwe. En daarboven staat het slapen van een man met zijn vrouw als ze menstrueert, want na een paar dagen zou ze hem alweer toegestaan zijn. En hierboven komt de vrouw van een man, want mogelijk sterft haar echtgenoot en dan zou ze hem geoorloofd zijn. Daarboven komt de vreemdelinge, die zich niet houdt aan de Tora van Jisrael. Als hij maar zijn zaad niet aan haar geeft, want mogelijk nekeert ze zich en neemt hij voor zich tot vrouw. Maar als hij haar zijn zaad geeft dan bedrijft hij de afgoderij zelf. Daarboven komt het slapen met een man, want dat is nooit toegestaan. En daarboven komt wat niet de menselijke soort betreft, het slapen met een beest.</p>	<p>רב סעדיה גאון: כי הזנות על מעלות רבות: ואשר הוא במעלה הקלה: משכב הבתולה והאלמנה. ואשר למעלה ממנה: משכב האיש עם אשתו כשהיא גדה, כי לאחר ימים מעטים תהיה מותרת לו. ולמעלה מזאת אשת איש, כי יתכן שימות בעלה והיא מותרת לו. ולמעלה ממנה הנכריה שאינה על תורת ישראל, אם לא נתן לה זרע, כי יתכן שתתגייר וישאנה לו לאשה, רק אם נתן לה זרע הוא עובד עבודה זרה בעצמה. ולמעלה ממנה משכב זכור, שאין לו זמן היתר לעולם. ולמעלה ממנה מה שאינו ממין אדם, משכב בהמה.</p>
<p>De Gaon wist hoe dit te verdelen, want op alle vormen van ongeoorloofd geslachtsverkeer volgt uitroeiing, in de weekafdeling 'Achare Mot.' En hij liet terzijde van deze indeling de moeder, de zuster en de dochter.</p>	<p>והגאון ידע איך זה החלוק, כי על כל העריות כרת בפרשת אחרי מות, והניח מזה החלוק האם והאחות והבת.</p>
<p><i>Je mag niet stelen</i>. In andere woorden, diefstal is het wegnemen van geld in het geheim. Er is een soort dief die ter dood gebracht wordt, nl. iemand die een Jisraeliet steelt, of het nu een klein kind is of iemand die niet kan spreken. Diefstal van geld, of de eigenaar er is of niet, of dat men iemand bedriegt in aantal, maat of gewicht. Dit woord omvat ook degeen die het hart van een ander steelt, zoals Avsjalom deed.</p>	<p>לא תגנוב – משמע גניבה – קחת ממון בסתר. ויש גנב שהוא בן מות: גונב נפש מישראל, בין שהוא נער קטן או נלעג לשון. והגניבה בממון, בין בפניו בין שלא בפניו, או שרימהו בחשבון, או במדה, או במשקל. וזאת המלה כוללת מי שיגנוב לב אחר כאשר עשה אבשלום (שמואל ב ט"ו:ו').</p>
<p><i>Je mag niet vals getuigen</i>. Vele jaren heb ik de betekenis onderzocht van dit woord, dat er staat שקר (leugendetuige) en dat er niet staat שקר (leugendetuigenis). Naar mijn idee nu is het zo dat er sprake is van de leugendetuige, alsof er geschreven stond Je mag niet getuigen als je een leugendetuige bent. De zin van het woord is als zijn betekenis: <i>Je mag elkaar niet beliegen en niet bedriegen</i>. We vinden dat de woorden ענות (<i>antwoorden</i>) met een beth verbonden worden, als: <i>hij heeft vals getuigd tegen zijn broeder</i>, of ook zonder beth: <i>Hij hoort en zal tegen hen getuigen</i> (יענם), en dat betekent hetzelfde als יענה בס. Zoals נגענוך (we hebben jou niet aangeraakt').</p>	<p>לא תענה – שנים רבות חפשתי טעם זאת המלה לאמר עד שקר – ולא אמר: עדות שקר. ולפי דעתי: עתה כי הוא מדבר עם עד שקר – כאילו כתוב: לא תענה אם אתה עד שקר. ומשמע המלה כטעם: לא תכחשו ולא תשקרו (ויקרא ט"ט:א). ומצאנו מלות ענות בב"תנא כמו: שקר ענה באחיו (דברים י"ט:ח), בלא ב"ת: והוא ישמע אל ויענם (תהלים נ"ה:כ). והטעם: יענה בס. וכמוהו: כאשר לא נגענוך (בראשית כ"ו:כ"ט) – לא נגענו בך.</p>
<p>En er is een valse getuige die ter dood gebracht moet worden, nl. degene over wie is geschreven: <i>jullie moeten hem doen zoals hij van plan zijn broeder te doen</i>.</p>	<p>ויש עד שקר שהוא בן מות, והוא שכתוב עליו: ועשיתם לו כאשר זמם לעשות לאחיו (דברים י"ט:ט).</p>
<p><i>Je mag niet verlangen</i>. Veel mensen verbazen zich over dit gebod. Hoe kan er een mens zijn die niet verlangt in zijn hart naar een schone zaak, nl. alles wat aantrekkelijk is om te zien met zijn ogen. Wel ik zal een voorbeeld geven. Weet dan dat een dorpling met een werkend verstand, wanneer hij een prinses ziet, die mooi is, toch niet naar haar zal verlangen in zijn hart dat zij het bed met hem deelt, want hij weet dat dat echt niet kan. Nu moet je niet denken dat deze dorpling als</p>	<p>(יג) לא תחמוד – אנשים רבים יתמהו על זאת המצוה: איך יהיה אדם שלא יחמוד דבר יפה בלבו כל מה שהוא נחמד למראה עיניו. ועתה אתן לך משל. דע: כי איש כפרי שיש לו דעת נכונה, והוא רואה בת מלך שהיא יפה, לא יחמוד אותה בלבו שישכב עמה, כי ידע כי זה לא יתכן. ואל תחשוב זה</p>

een van de dwazen is, die ernaar verlangt dat hij vleugels heeft om daarmee naar de hemel te vliegen, omdat dat mogelijk zou zijn. Zoals iemand er ook niet naar verlangt met zijn moeder te slapen, ook al is ze mooi. Want men heeft hem van zijn jeugd af aan getraind door hem te zeggen dat zij voor hem verboden is. Zo weet iedere verstandige persoon dat een mooie vrouw of geld, dat een mens die niet vindt vanwege zijn wijsheid of zijn kennis, maar slechts naar wat de Naam hem heeft toegedeeld. Zo zegt Kohelet: *Hij geeft het hem als zijn deel*. De wijzen hebben gezegd: Mijn leven, mijn kinderen en mijn geld hangen niet af van verdienste.²⁹ Daarom zal de wijze niet begeren of verlangen. Nadat hij heeft begrepen dat de vrouw van zijn naaste hem vanwege de Naam verboden is, zal zij in zijn ogen meer verheven zijn dan de prinses in het hart van de dorpeling. Daarom is hij verheugd over zijn lot, en hij zal het niet laten gebeuren dat hij begeert of verlangt naar iets dat niet van hem is. Want hij weet dat wat de Naam hem niet wilde geven, dat hij dat niet kan verkrijgen op eigen kracht, eigen bedenksels, of plannen. Daarom vertrouwt hij op zijn Schepper, dat Die hem zal onderhouden, en dat Hij zal doen wat goed is in Zijn ogen. En zie, we hebben de uitleg van de Tien Woorden geheel gereed.

הכפרי שהוא כאחד המשוגעים, שיתאוה שיהיו לו כנפים לעוף בהם בשמים, כי יתכן להיות זה, כאשר אין אדם מתאוה לשכב עם אמו, אע"פ שהיא יפה, כי הרגילוהו מנעוריו לאמר לו שהיא אסורה לו. ככה כל משכיל שידע כי אשה יפה או ממון, לא ימצאנו אדם בעבור חכמתו ודעתו, רק כאשר חלק לו השם. ואמר קהלת: **יתננו חלקו** (קהלת ב:כ"א). ואמרו חכמים: חיי בני ומזוני לאו בזכותא תליא מילתא. ובעבור זה המשכיל לא יקנא ויחמוד. ואחר שידע שאשת רעו אסרה לו השם, יותר היא נשגבה בעיניו מבת מלך בלב הכפרי. על כן הוא שמח בחלקו, ולא ישים אל לבו לחמוד ולהתאוות דבר שאינו שלו, כי ידע מה שהשם לא רצה לתת לו, לא יוכל לקחתו בכחו ובמחשבותו ותחבלותיו. על כן יבטח בבוראו שיכלכלנו ויעשה הטוב בעיניו. והנה נשלם פירוש עשרת הדברים.

29 Het complete citaat luidt: חיי בני ומזוני לא בזכותא תליא מילתא אלא במזלא תלייא מילתא.